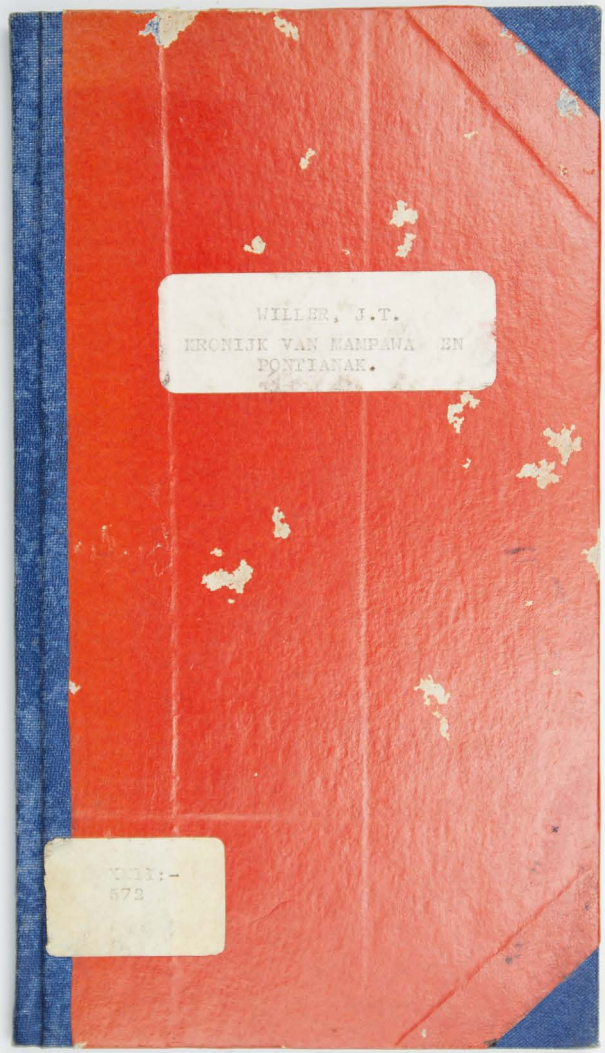
WILLER, J.T.
KRONIJK VAN KAMPAWA EN
PONTIANAK.
VIII:-
572

XXII
172

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

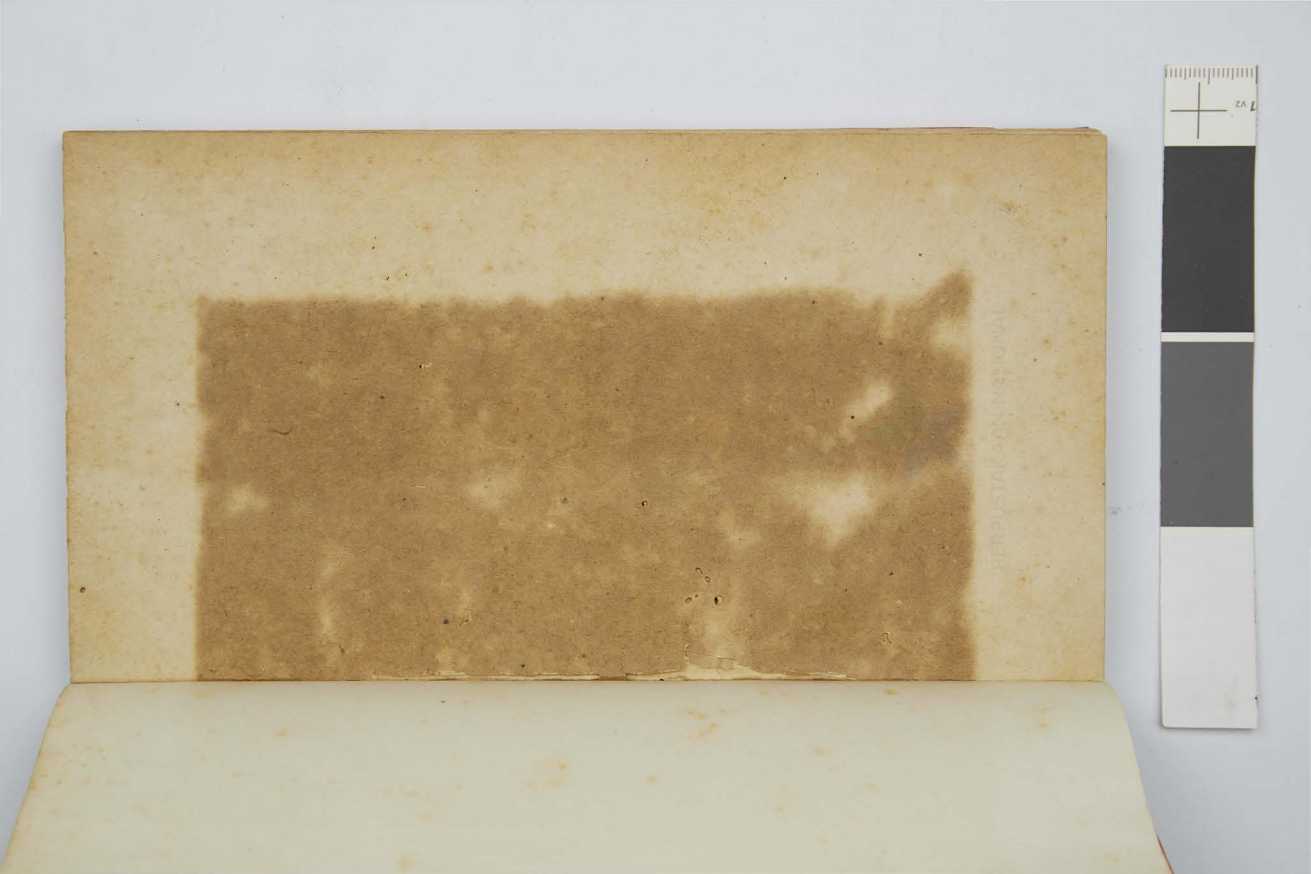

Rib-id : 10395360
Item-id : 2121358816.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

EERSTE PROEVE EENER

KRONIJK

VAN

MAMPAWA EN PONTIANAK,

DOOR

J. T. WILLER,

Voormalig resident der Westerafdeeling van Borneo.

Hero Hero, eeste vorst der Dajaks van Mampawa, zwerft met zijnen stam in de wildernis.

Panembahan Sengou, 12e descendent van Hero Hero verlegt zijnen zetel van Si Boeboet naar Sengou. Hij heeft geen zoons; — zijne dochter Indrowatie huwt met Dzain'aladin (ook genaamd Dzain'oedin) sultan van Soekadana, die daardoor wordt 13e vorst van Mampawa.

Indrowatie geeft de kroon van Mampawa over aan haar dochter Ratoe Kesoemba, vrouw van den Boegineschen zeeroover Daing Menambon, die daardoor wordt 14e vorst van Mampawa. Zijn zetel is te Si Boekit.

Panembahan Adi Djaja volgt zijnen vader Daing Menambon in de regering op. Hij en zijne rijksgrooten zijn Mahomedanen; de bevolking der binnenlanden blijft nog heiden, doch aan de kusten zetten zich vele Boeginezen en andere Indische vreemden neder. Deze vormen eene Mahomedaansche gemeente. Het rijk bestond dus uit Dajaksche landzaten, die door aloude aartsvaderlijke banden, aan het nageslacht van Hero Hero bleven gehecht en dus met liefde tot diens on-

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENN

herhoud bijdroegen,
granten, die, volgen
stelsel waren te ond
beurtenissen zouden

A°. Heg. 1147. (A
Al-kadri (afstammeli
feet Mohamad en ge
in 1731 te Matan
vestigd Arabier had
wezens voorstelden,
den. Het Matansche
Toen verrigtte Sjari
het ijzeren beeldhouw
dat wonderwerk wer
hij tot vrouw Njai T
eigene moeder was va

A. H. 1155. (A. D
15e Rabi'oelawal 11
Hoesin Al-kadri (3).

A. H. 1156. (A. D
door den Sultan van
alle zaken van Godsd

A. H. 1165. (A. D
last van den Sultan
koda Moeda Achmad
staan en door hem
besluiten Matan te v
pawa, welks vorst
digd (5).

---

(1) Stamboom van Ma
(2) Levensgeschiedenis
(3) Ibid.
(4) Ibid.
(5) Ibid.

erhoud bijtroegen, en wijders uit Mahomedaansche immiranten, die, volgens Maleische adat, aan geen belastingtelsel waren te onderwerpen. De jaren, waarin deze gebeurtenissen zouden zijn voorgevallen, zijn niet opgegeven (1).

A°. Heg. 1147. (A. D. 1734). Sjarif Hoesin bin Achmad Al-kadri (afstammeling van Fatima, dochter van den profeet Mohamad en geboren te Trim in Arabie in $\frac{1}{12}\frac{3}{08}$) komt in 1731 te Matan als *godgeleerde.* — Een ander aldaar gevestigd Arabier had eenige ijzeren beelden, welke levende wezens voorstelden, uit geloofsijver vernield of geschonden. Het Matansche hof gevoelde zich daardoor vernederd. Toen verrigtte Sjarif Hoesin een wonderwerk: hij lijmde het ijzeren beeldhouwwerk met zijn speeksel. Uithoofde van dat wonderwerk werd hij met eerbewijzen overladen en kreeg hij tot vrouw Njai Toea, eene gewezen slavin, doch die de eigene moeder was van den regerenden Sultan van Matan (2).

A. H. 1155. (A. D. 1742). Uit dat huwelijk wordt, den 5n Rabi'oelawal 1155, geboren Sjarif Abd'oel Rachman bin Hoesin Al-kadri (3).

A. H. 1156. (A. D. 1743). Sjarif Hoesin Al-kadri wordt door den Sultan van Matan aangesteld tot opperregter in alle zaken van Godsdienst (4).

A. H. 1163. (A. D. 1749). Een verraderlijke moord, op last van den Sultan van Matan, gepleegd aan zekeren Anakoda Moeda Achmad, die voor Sjarif Hoesin had teregt gestaan en door hem was vrijgesproken, doet Sjarif Hoesin besluiten Matan te verlaten en zich te gaan vestigen in Mampawa, welks vorst hem daartoe sedert lang had uitgenoodigd (5).

---

(1) Stamboom van Mampawa (Bijl. A).
(2) Levensgeschiedenis der Al-kadris en Stamboom van dat geslacht (Bijl. B).
(3) Ibid.
(4) Ibid.
(5) Ibid.

*A. H. 1164. (A. D. 1750). Sjarif Hoesin verhuist met zijn gezin naar Mampawa. Daar regeerde Panembahan Adi Djaja, zoon van Daing Menambon. De zetel des rijks was te Si Boekit, 6 uren roeijens van het strand. Ten gerieve van Sjarif Hoesin werd de zetel des rijks verlegd naar Troesan, een eilandje in de Mampawasche rivier, nabij de monding en nabij het aan zee gelegen fortje Taroedokan. De kampong op het eiland Troesan gesticht, krijgt den naam van Gela Heran, doch als hoofdplaats des rijks wordt dezelve door de vreemden ook veelal genoemd Negri Mampawa. Deze naamwisseling heeft later heillooze gevolgen gehad.

Door hare ligging nabij de zee en gemakken voor den binnenlandschen handel, door het verblijf van den vorst en den vermaarden Arabischen theologant, krijgt deze plaats een grooten toeloop van Boeginezen, Maleijers en andere Indische vreemden. — De handel en welvaart nemen snel en aanmerkelijk toe (6).

*A. H. 1166. (A. D. 1752). Sjarif Hoesin voert als Arabier den titel van Toehan en, uithoofde zijner vermaardheid, dien van Besar; daarbij gevoegd den naam van zijne woonplaats maakt Toean Besar Mampawa. Deze naam heeft bij vreemden en voornamelijk bij Europeanen de dwaling doen ontstaan, dat die theologant, zoo al geen weltig opperheer van Mampawa, toch was een vorstelijk persoon, die regten had op dat rijk. — Het is evenwel volkomen zeker, dat Sjarif Hoesin te Mampawa nooit een hooger standpunt heeft bereikt dan dat van Opperregter in zaken van godsdienst, even als hij reeds geweest was te Matan.

De Sultan van Palembang zendt een gezantschap om Sjarif Hoesin te bewegen zich ten zijnent te komen vestigen als Opperpriester. De rijksgrooten van Mampawa

(6) Levensgeschiedenis enz. en Stamboom enz.

moedigen hem aan
Hoesin voelt zich t
*A. H. 1168. (A.
Abd'oel Rachman
zuster van den Su
met name Saripa
zekeren Pangeran
hen; de drie vlug
pawa, waar de
halve de princes,
ook groote schatte
*A. H. 1169. (A.
zond een gezants
zijne dochter en
van Mampawa en
eer verbood de re
ren. Terwijl men
het Palembangsche
Said Idroes. Daar
de uitlevering (9).
*A. H. 1170. (A.
de Sultan van Pale
van Mampawa. D
van Palembang. —
op de Borneosche
met afwisselende
werden vernield,
en verwoest door
aantal jaren voort
*A. H. 1185. (A

(7) Levensgeschieden
(8) Ibid. en Jaarboel
(9) Jaarboeken van
(10) Levensgeschiede

moedigen hem aan het voorstel aan te nemen, doch Sjarif Hoesin voelt zich te veel aan Mampawa gehecht en blijft (7).

A. H. 1168. (A. D. 1754). De Arabier Said Idroes bin Abd'oel Rachman Idroes had te Palembang getrouwd eene zuster van den Sultan, en bij haar verwekt eene dochter met name Saripa Mendjina. Deze werd geschaakt door zekeren Pangeran Oesoep; haar vader Said Idroes ging met hen; de drie vlugtelingen namen eene schuilplaats te Mampawa, waar de Arabieren in groot aanzien waren. Behalve de princes, hadden Said Idroes en Pangeran Oesoep ook groote schatten van den Sultan medegenomen (8).

A. H. 1169. (A. D. 1755). De Sultan van Palembang zond een gezantschap naar Mampawa om zijne schatten, zijne dochter en hare schakers op te eischen. — De vorst van Mampawa en zijne rijksgrooten vermeenden dat hunne eer verbood de reeds opgenomen vlugtelingen uit te leveren. Terwijl men nog aan het onderhandelen was geraakte het Palembangsche gezantschap slaags met het gevolg van Said Idroes. Daarover verbitterd, weigerde de Panembahan de uitlevering (9).

A. H. 1170. (A. D. 1756). Dien ten gevolge verklaarde de Sultan van Palembang den oorlog aan den Panembahan van Mampawa. De vorst van Siak voegde zich bij dien van Palembang. — Groote vloten kwamen herhaalde malen op de Borneosche kust, en vele gevechten werden geleverd met afwisselende kansen. Vele Palembangsche vaartuigen werden vernield, doch ook vele sterkten werden genomen en verwoest door den vijand. Deze oorlog duurde een aantal jaren voort (10).

A. H. 1183. (A. D. 1769). Eindelijk gelukte het den

(7) Levensgeschiedenis enz. en Stamboom enz.
(8) Ibid. en Jaarboeken van Mampawa.
(9) Jaarboeken van Mampawa.
(10) Levensgeschiedenis enz.

vromen Sjarif Hoesin partijen tot den vrede te stemmen en zulks te eerder, omdat de Palembangsche vloot aanmerkelijk was verzwakt. Doch twee dagen nadat die vrede was beëedigd, kwam er van Palembang eene versterking van 20 zeilen onder Radja Ismaël. Toen begonnen de vijandelijkheden op nieuw. Die van Mampawa werden geheel verslagen, zoowel te land als ter zee. De vorstelijke familie en vele ingezetenen vlugtten naar de binnenlanden. Toen werd de princes Mendjina door Sjarif Hoesin, bij wien zij inwoonde, aan de Palembangers overgeleverd en de vloot verzeilde naar Sumatra. De Panembahan kwam zich weder vestigen te Troesan en de Arabier Said Idroes trok, eenigen tijd later, naar de baai Padang Tikar, waar hij eene kampong stichtte, die de hoofdplaats is geworden van het rijkje Koeboe (11).

A. H. 1184. (A. D. 1770). Sjarif Hoesin bin Achmad Al-kadri overleed te Troesan den 3n der maand Dzoelkhaedah 1184, nalatende 6 zonen en 5 dochters. — Hem werd een praalgraf gesticht, dat tot heden als een heiligdom wordt vereerd (12).

A. H. 1173. (A. D. 1759). Sjarif Abd'oel Rachman, zoon van Sjarif Hoesin, deelde, even als zijn vader, in de gunst der vorsten van Mampawa. In 1759 kreeg hij ten huwelijk Oetin Tjindra Midi, de eigene zuster van den regerenden Panembahan Adi Djoja (13).

A. H. 1178. (A. D. 1764.) In $\frac{1178}{1764}$ begon Sjarif Abd'oel Rachman zijne togten als *zeeschuimer*, welk bedrijf in de Borneosche staten in eere stond. Hij toog naar Tambelan, Siantan, Riouw, Palembang enz. doch kwam dikwijls te Mampawa terug, om zijnen buit te bergen.

---

(11) Levensgeschiedenis enz.
(12) Ibid.
(13) Ibid.

Vervolgens toog hij naar Bandjermasin, waar hij als vermaard zeeschuimer en als zoon van den vermaarden theologant glansrijk werd ontvangen. De daar regerende Sultan Sepoh gaf hem tot vrouw Ratoe Sahari Banon, zuster van Panembahan Banon. Uithoofde van dit huwelijk verhief de Sultan hem tevens tot den rang van Prins. Voortaan werd hij dus genoemd Pangeran Abd'oel Rachman Al-kadri (14).

A. H. 1174. (A. D. 1770). Den zeeroof staakte hij echter niet. Met zijnen kotter de Tiang Sambang (bloedmast) was hij de schrik der wateren. Tegen de Christenen achtte hij bovendien bekruiping en sluipmoord geoorloofd. Zoo maakte hij kennis met den kapitein van een fransch schip, dat met eene rijke lading lag te Pasir op de Zuidoostkust van Borneo. Hij won diens vriendschap door hem te waarschuwen tegen de booze oogmerken der inwoners van Pasir; ook bezorgde hij hem eene schoone slavin. Terwijl nu de kapitein in de kajuit deze slavin liefkoosde werden de fransche stuurlieden en onderofficieren op het dek besprongen en vermoord door het gevolg van Abd'oel Rachman, de kapitein onderging hetzelfde lot; de bengaalsche equipage (Mahomedanen) onderwierpen zich aan den Arabischen prins. Abd'oel Rachman verzeilde naar Mampawa met dit fransche schip, dat feestelijk was omhangen met vlaggen en zijden stoffen (15).

A. H. 1184. (A. D. 1770). Toen hij te Mampawa kwam was zijn vader sedert 40 dagen overleden (19).

A. H. 1185. (A. D. 1771). Hij ging andermaal naar Bandjermasin, om zijne vrouw en kinderen te bezoeken. Doch te Poeloe Kaget, in de monding der groote rivier van Bandjermasin, een engelsch schip ten anker vindende leggen, kon hij de verzoeking niet weerstaan zich daarvan meester

(14. Levensgeschiedenis enz.
(15) Tijds. N. I. 1839 No 6.
(16) Levensgeschiedenis enz.

te maken op dezelfde wijze als van het fransche schip te Pasir; het schip werd door hem besprongen, uitgemoord en als buit weggevoerd. De Sultan, beducht voor de wraak der engelschen, joeg Abd'oel Rachman het land uit en met hem werd aan al de Arabieren het verblijf te Bandjermasin ontzegd. Abd'oel Rachman verliet dus Bandjermasin voor immer den 11n Rabi'oel-achir $\frac{1185}{1771}$. Vrouw en kinderen werden hem door de Oost Indische Compagnie na gezonden in 1787 (17).

A. H. 1185. (A. D. 1771). Ten einde zich van hem en zijne vermaardheid te ontslaan, geeft zijn zwager Panembahan Adi Djaja hem den raad te verhuizen naar de zamenvloeijing der Landaksche en Kapoeassche rivieren en daar eenen Mahomedaanschen staat te stichten (18).

A. H. 1185. (A. D. 1771). Abd'oel Rachman en zijne broeders volgen den raad van den Panembahan. Behalve aan den Al-kadrischen stam, werd nog aan vele Boeginezen en Maleijers vergund van Manpawa te verhuizen. De geheele emigratie bestond uit 200 man op 14 gewapende praauwen en de twee geroofde Europesche schepen.

Deze vloot zeilt den noorder arm der Kapoeas binnen en ankert bij het eilandje Pontianak, Donderdag den 14n der maand Radjab 1185. Dewijl dit eilandje bekend stond voor het verblijf van spoken en voornamelijk van de pontianak of booze geest des kraambeds, liet Abd'oel Rachman het een paar uren met zijn scheepskanon beschieten. Toen sprong hij zelf het eerst aan wal, en begon de wildernis om te hakken. Zijne volgelingen deden hetzelfde en daarmede was de tooverkracht der booze geesten overwonnen. Dienzelfden avond werden daar hutten opgeslagen en weldra verrees de Mahomedansche tempel op de plek waar die thans nog staat. Voor Abd'oel Rachman werd als hoofd der ge-

(17) Informatien enz. (Bijl C).

(18) Levensgeschiedenis enz. en Jaarboeken van Mampawa.

meente een houten huis gebouwd, dat hij den 4ᵘ Ramelan 1185 betrok (19).

A. H. 1185. (A. D. 1771). Abd'oel Rachman werd door zijne togtgenooten wel erkend als aanvoerder, als pangeran en als vertegenwoordiger van den te stichten staat tegen over andere staten, maar niet als oppermatig vorst. Daar werd eene constitutie vastgesteld op echt Maleische beginselen. De wezenlijke souvereiniteit bleef berusten bij de gezamenlijke stichters en eerste bewoners van de stad Pontianak en hunne nakomelingen. De grond werd verklaard onvervreemdbaar eigendom van den staat; elk burger kreeg in bezit zooveel grond als hij noodig had, doch kon dien noch verkoopen, noch verhuren, en er zelfs bij erfstelling niet over beschikken; alleen het bestuur was bevoegd het ledig gevallen perceel aan eenen nieuwen bezitter toe te wijzen. Voor het bezit werd niets betaald. Die buiten de stad woonden hadden geen burgerregt. Het hoofd van den staat mogt van de burgers vorderen noch belasting, noch persoonlijke diensten; hij mogt hen ook niet pressen tot het dragen der wapenen, anders dan tot verdediging van de stad. Wijders werd bepaald, dat, bij overlijden van Abd'oel Rachman, zijn opvolger door de burgers zou worden verkozen uit die leden van zijn geslacht, die hunne genegenheid het best bezaten. Deze constitutie had dus niets gemeens met monarchie en had integendeel overeenkomst met de voormalige republiek van Venetie (20).

A. H. $\frac{1185}{1189}$. *(A. D.* $\frac{1771}{1775}$*).* Pontianak werd spoedig eene stapelplaats voor al de bovenlandsche produkten en al de buitenlandsche handelswaren der vreemden. Door dezen bestendigen ruilhandel werd Pontianak zoo rijk en magtig, dat de bovenlandsche vorsten, uit nijd en vrees voor de toekomst,

(19) Levensgeschiedenis enz.
(20) Off. stukken.

besloten den jeugdigen staat te vernielen. Doch Panembahan Adi Djaja, gedenkende dat het eene Mampawasche kolonie en dat Abd'oel Rachman zijn schoonbroeder was, schreef dringende brieven aan al de bovenlandsche vorsten, om hun dat voornemen te doen opgeven. Zijne eigene magt, gevoegd bij die van zijnen bloedverwant den Sultan van Soekadana, was zeer aanzienlijk; de Kapoeassche vorsten lieten Abd'oel Rachman en Pontianak ongemoeid (21).

In de Mampawasche bovenlanden droomde eene oude Dajaksche vrouw goud te vinden in eene grot. Zij zocht en vond eenen schat. Zij bragt 10 thail (¾ ℔) bij haren Panembahan. Deze deed verder onderzoek en vond de rijkste goudaderen. Toen ontbood hij twee chinesche goudgravers van Palembang, gaf hun eene flesch vol stofgoud en zond hen naar Kanton om mijnwerkers te werven, want noch zijne Maleische, noch zijne Dajaksche onderdanen waren tot dien arbeid te bewegen. Kort daarna kwamen er 1000 chinezen van Kanton te Mampawa. De Panembahan bragt hen zelf naar de bovenlanden en zette hen aan den arbeid in de distrikten Sinamau, Koenjit en Bawang. Daarmede was de eerste chinesche mijnwerkers kolonie op Borneo's Weskust gesticht (22).

A. H. 1184. (A. D. 1770). Spoedig deed zich daar de behoefte gevoelen aan bestuur, en dewijl de Chinezen door geene Maleijers waren te regeren, benoemde de Panembahan den chinees Laij-Thin-Siong (alias Baba Goé) tot distriktshoofd van Sinamau, Koenjit en Bawang. Om in zijn onderhoud te voorzien, gaf de Panembahan hem tevens het monopolie van den arak tegen eene matige retributie (23).

A. H. 1186. (A. D. 1772). In dit jaar gaf de Panembahan

(21) Jaarboeken enz.
(22) Ibid.
(23) Bijl. D.

het chineesche distrikts
justitie over alle Chine
trikt, met regt zelfs v
De goudmijnen gav
sche wankangs kwam
mijnwerkers aan te v
hadden gemaakt, wed
Bali en Makassar kw
die plotselinge uitbre
Mampawa in magt en
De Sambassche pang
te Mampawa en verk
hem 300 chinezen afst
Montrado, welk landsc
mijnen openen. Deze
van Mampawa, zoodat
den (26).
A. H. $\frac{1186}{1305}$ *(A. D.*
delvingen en de handel
aantal jaren later door
Oost-Indische Compagn
pawa jaarlijks circa 50
der jonken en wankang
ginesche staten en rasc
Die bloei van Mampa
met afgunst. Hij was
doch in zijn gebied wa
schuldige landzaten (D
Abd'oel Rachman m
van Zijnen eigen handel

(24) Bijl. E.
(25) Jaarboeken enz.
(26) Jaarboeken enz.
(27) Off stukken.

het chineesche distrikts hoofd Laij-Thin-Siong in handen de justitie over alle Chinezen, Dajaks en Maleijers in zijn distrikt, met regt zelfs van leven en dood (24).

De goudmijnen gaven bovenmatige winsten. De chinesche wankangs kwamen jaarlijks bij tientallen, om nieuwe mijnwerkers aan te voeren en degenen, die reeds fortuin hadden gemaakt, weder mede te nemen. Ook van Java, Bali en Makassar kwamen er vaartuigen in menigte. Door die plotselinge uitbreiding van handel en scheepvaart steeg Mampawa in magt en rijkdom (25).

De Sambassche pangeran Soema di Laga bragt een bezoek te Mampawa en verkreeg van den Panembahan, dat deze hem 300 chinezen afstond. Daarmede liet Soema di Laga te Montrado, welk landschap hij in apanage bezat, eenige goudmijnen openen. Deze werden nog rijker bevonden dan die van Mampawa, zoodat vele chinezen naar Montrado verhuisden (26).

A. H. $\frac{1}{1}\frac{1}{2}\frac{8}{0}\frac{6}{2}$. (*A. D.* $\frac{1}{1}\frac{7}{7}\frac{7}{8}\frac{3}{7}$). Desniettemin bleven de golddelvingen en de handel van Mampawa zoo bloeijend, dat een aantal jaren later door den kapitein ter zee Silvester aan de Oost-Indische Compagnie werd gerapporteerd, dat er te Mampawa jaarlijks circa 500 zeilen ten handel kwamen; waaronder jonken en wankangs uit China, padoeakans uit de Boeginesche staten en raschepen van de Europesche natien.

Die bloei van Mampawa vervulde den stichter van Pontianak met afgunst. Hij was praalzuchtig en verkwistend van aard; doch in zijn gebied waren noch goudmijnen, noch belasting schuldige landzaten (Dajaks) (27).

Abd'oel Rachman moest zijnen rang ophouden door winsten van zijnen eigen handel en nijverheid. Intusschen vermenig-

(24) Bijl. E.
(25) Jaarboeken enz.
(26) Jaarboeken enz.
(27) Off stukken.

vuldigde zijn huisgezin en dat zijner broeders, van jaar tot jaar, op eene schrikbarende wijze. Gebrek aan ruime geldmiddelen, zonder welke geen vorst over Maleijers zijn gezag kan behouden, dwong hem dus zijnen steun te zoeken in staatkundige ontwerpen. Hij sloot zich aan bij de grootmagtige Oost Indische-Compagnie (28).

De Oost-Indische Compagnie van hare zijde aandachtig geworden op de plotselinge verrijzing van een nieuw rijk, geregeerd door eenen Arabier, die den titel van Pangeran voerde, een rijk, dat den vorst van Landak en diens souverein den koning van Bantam wantrouwen en bekommering baarde, nam het aanzoek van Abd'oel Rachman aan, en plaatste in 1776 te Pontianak een fort met eene brik (te zamen 100 man) en eenen resident (29).

A. H. 1191. (*A. D. 1777*). De bovenlandsche staten aan de Kapoeas, schatpligtig aan den Sultan van Soekadana, hadden geweigerd den verschuldigden eerbied en stofgoud te brengen. Die Sultan, met name Dzain' oedin, droeg aan zijnen kleinzoon Adi Djaja, Panembahan van Mampawa, de taak op, de weerspannigen te straffen. De Panembahan verzamelde eene vloot en gaf het bevel aan zijnen zoon Goesti Mas, onder de leiding van 'Radja Hadji, onderkoning van Riouw, die hem juist was komen bezoeken. Te Pontianak werd deze vloot plegtstatig ingehaald; Abd'oel Rachman voegde er nog eenige magt bij en nam persoonlijk deel aan den togt. Te Tajang ondervond men geenen tegenstand hoegenaamd; de vorsten des land onderwierpen zich en gaven zelfs henden om Sanggou aan te tasten. Te Sanggou, dat goed versterkt was, werden de vorsten eerst gesommeerd. Vóór dat er nog gevochten werd, ontstond er brand in de hoofdkampong. Vermeenende dat de vijand de verwoesting begon, sloegen de vorsten en inwoners

(28) Stamboom der Al-kadris.
(29) Off stukken.

van Sangou op de vlugt
magt der vloot. De Pa
terugroepen en nam, n
hunne onderwerping aan
onmiddelijke gehoorzaam
zoon Kassim, bij de M
mede gewonnen (30).

A. H. 1191. (*A. D. 17*
Abd'oel Rachman met 1
naar Sekadou; te Sangou
vloot te laten passeren;
man werd geslagen en
hij onverwijld begon bet
2e expeditie (31).

A. H. 1192. (*A. D. 17*
had hij gereed 28 groote
en zijne twee (vroeger
de Kapoeas opvoer. R
door eene voorhoede va
na een gevecht van 2 da
sche vloot vervolgde heu
heele magt van Sangou
ram begon Abd'oel Rac
gevechten tot den 11e
eene beslissende overwinni
hij zegevierend te Sangou
onderkoning Radja Hadji
de. Na twaalf dagen
weder af tot Poelou Dj
de Kapoeas, van waar m
gen dier rivier kan bed

(30) Jaarboeken enz.
(31) Levensgeschiedenis enz.
I. 1854.

van Sangou op de vlugt. De hoofdplaats was dus in de magt der vloot. De Panembahan liet de gevlugte vorsten terugroepen en nam, namens den Sultan van Soekadana, hnnne onderwerping aan. Hij stelde hen echter onder de onmiddelijke gehoorzaamheid van Abd'oel Rachman en diens zoon Kassim, bij de Mampawasche princes Oetin Tjendra mede gewonnen (30).

A. H. 1191. (*A. D. 1777*). In datzelfde jaar ondernam Abd'oel Rachman met 40 kleine praauwtjes eenen krijgstogt naar Sekadou; te Sangou weigerden de vorsten hem met zijne vloot te laten passeren; er werd gevochten; Abd'oel Rachman werd geslagen en zakte weder af naar Pontianak, waar hij onverwijld begon betere praauwen te bouwen voor eene 2e expeditie (31).

A. H. 1192. (*A. D. 1778*). Bij den aanvang dezes jaars had hij gereed 28 groote praauwen (pendjadjabs), een brik en zijne twee (vroeger geroofde) schepen, waarmede hij de Kapocas opvoer. Reeds te Taijan werd hij afgewacht door eene voorhoede van de Sangousche strijdmagt, welke, na een gevecht van 2 dagen, de vlugt nam. De Pontianaksche vloot vervolgde hen tot Kajoe Toenoe, waar de geheele magt van Sangou stond verschanst. Den 26n Moharam begon Abd'oel Rachman het beleg, en leverde vele gevechten tot den 11n Safar (16 dagen later), toen hij eene beslissende overwinning behaalde. Dientengevolge kwam hij zegevierend te Sangou, gezamenlijk met den Riouwschen onderkoning Radja Hadji, die hem op dezen togt vergezelde. Na twaalf dagen verblijf te Sangou, zakte de vloot weder af tot Poelou Djamboe, een eiland gevormd door de Kapoeas, van waar men de vaart naar de zuider mondingen dier rivier kan bedwingen. Daar werd door Abd'oel

(30) Jaarboeken enz.

(31) Levensgeschiedenis enz.

Rachman een fort aangelegd en bewapend met zes stukken geschut. Vervolgens keerde hij met Radja Hadji naar Pontianak (32).

A. H. 1192. (*A. D. 1778*). Uithoofde van den geslaagden togt werden de Maleische hoofden vergaderd, en maakte Radja Hadji gebruik van zijn Maleisch vorstenregt om titels te schenken. Abd'oel Rachman werd van Pangeran verheven tot Sultan; desniettemin kwam er geene verandering in zijne verhouding tot de inwoners van Pontianak: het was dus maar een bloote titel, voor zoo ver betrof zijn eigen volk; doch het gaf hem eene hoogere plaats onder de Borneosche vorsten (33).

A. H. 1192. (*A. D. 1778*). Terzelfder tijd werd er ontworpen een togt van Pontianak en Mampawa naar Palembang, om wraak te nemen over den verraderlijken aanval in het jaar 1769. Doch Goesti Amas, kroonprins van Mampawa, kwam onverwacht te sterven; daardoor sprong de voorgenomene expeditie af en Radja Hadji keerde naar zijne Riouwsche staten terug (34).

A. H. 1192. (A. D. 1778). Sedert het jaar 1770 had de koning van Bantam souvereine regten op het rijk van Landak, dat hij in eenen strijd tegen Soekadana had bijgestaan. Hoe ver die regten gingen en of zij zich uitstrekten over Sangou en andere Kapoeasche staten is moeijelijk te bepalen; dat het grondgebied van Pontianak er onder begrepen was, schijnt duidelijker, omdat de stad ligt aan de monding der Landaksche rivier. Hoe ze waren, de koning van Bantam droeg al zijne regten op de Borneosche staten over aan de Oost Indische Compagnie, bij solemnele acte dd. 26 Maart 1778 (35).

(32) Ibid.
(33) Ibid.
(34) Jaarboeken enz.
(35) Off. stukken.

A. H. 1192. (*A. D. 1778*). Bij brief dd. 5 October 1778 verzocht Abd'oel Rachman aan de Oost Indische Compagnie door haar erkend te mogen worden als Sultan van Sangou en Pontianak (36).

A. H. 1193. (*A. D. 1779*). In het midden dezes jaars verscheen te Pontianak W. A. Palm, resident van Palembang, en een afgezant van den koning van Bantam. Die afgezant maakte den volke bekend, dat al de regten der Bantamsche kroon op de Borneosche staten waren overgedragen aan de Oost Indische Compagnie. Abd'oel Rachman en zijne rijksgrooten erkenden de Oost Indische Compagnie in die regten. Dientengevolge werd Abd'oel Rachman door W. A. Palm, namens de Oost Indische Compagnie, erkend als Sultan van Pontianak en Sangou, welke rijken hem door de Oost Indische Compagnie als vrij en onerfelijk leen werden overgegeven bij acte van investituur dd. 5 Julij 1779, in welk document tevens de voorwaarden der infeodatie naauwkeurig werden omschreven. Dit nam niet weg, dat de oude vorstenstam onafhankelijk bleef regeren te Sangou, en dat evenmin de verhouding veranderde tusschen den door ons erkenden Sultan en de vrije burgers van Pontianak, die hem, om het even onder welken titel, alleen erkenden als hunnen aanvoerder en vertegenwoordiger (37).

A. H. 1198. (*A. D. 1783*). In die dagen was Riouw, door den grooten toevloed van Boeginesche handelaren, die er zich hadden gevestigd of die er bestendig op voeren, eene rijke stapelplaats geworden, welker bloei en magt de Oost Indische Compagnie zoodanig in de oogen stak, dat zij besloot dezelve te veroveren. Ten dien einde zond zij een eskader van vier schepen met eenige troepen en eenen Kommissaris Generaal. Riouw werd destijds als leen van

(36) Off. stukken.
(37) Ibid.

den Sultan van Lingga geregeerd door den onderkoning Radja Hadji hierboven reeds genoemd. Deze Radja Hadji sloeg den aanval van het eskader af. Het schip van den Kommissaris Generaal (Lemker) vloog in de lucht; het eskader vertrok. Toen ging Radja Hadji met den vorst van Salangor, Malakka belegeren. Deze stad werd ontzet door den Schout bij nacht Van Braam, en Radja Hadji sneuvelde in het gevecht. Als onderkoning van Riouw werd hij opgevolgd door zijnen broeder Radja Ali. Ook deze werd dadelijk door de Oost Indische Compagnie beoorloogd; bij onderwierp zich den 31 Maart (38).

Doch deze overwinning op Riouw en de handelsjaloezij, die er aanleiding toe had gegeven, kwamen duur te staan. Radja Ali vertrok weldra naar Soekadana met het meerendeel der te Riouw gevestigde Boeginezen. Hij vond ook magtige bondgenooten bij de Ilanoos of Solosche zeeroovers, en bij alle Boegineesche zwervers, die onder zijne leiding de Hollandsche vlag overal afbreuk deden zooveel zij konden. De Panembahan van Mampawa kon, als een zoon van een Boegineesch en als persoonlijk vriend van Radja Hadji en Radja Ali, dien zwervenden Boegineschen aanhang niet genoegzaam weren uit zijn rijk. Dit berokkende, zoo als later blijken zal, den ondergang van Mampawa.

A. H. $\frac{1198}{1199}$. (*A. D.* $\frac{1783}{1784}$). Pangeran Soema di Laga, die het distrikt Montrado van de Sambassche kroon in apanage bezat, trok van de daar geopende goudmijnen eene schatting van 4 realen goud (± *f* 200) per tjangkol of groep van 5 of 6 man; groote kongsien schijnen toen nog niet te hebben bestaan. Deze schatting over een duizendtal Chinezen gaf den Pangeran een aanzienlijk inkomen. Daarom was de Sultan van Sambas er op uit om het bedoeld apanage aan Soema di Laga te ontnemen. Deze ging naar Palembang

(38) Nat. Tijds. 1853.

N. B. Deze Riouwsche oorlog is uitvoerig beschreven in dit Tijdschrift, deel II, bl. 195 en vlg. *Red.*

om hulp in te roepen tegen den Sultan van Sambas. Doch hij deed eerst Mampawa aan en maakte den Panembahan zijn gemagtigde, om de schatting van de Chinezen te innen. Te Palembang verdobbelde hij al wat hij bezat, en in zijne armoede was hij onmagtig om zijne plannen door te zetten. Intusschen was Raden Porak Saleh, namens den Panembahan, de schatting gaan innen te Montrado.

Die schatting met de Chinezen verdobbeld hebbende, trachtte Raden Porak Saleh door gewelddadige knevelarij in de Dajaksche dessaas het verlorene terug te krijgen. Ook werd door hem of zijnen aanhang geplunderd een Sambasch vaartuig, dat te Selakou was komen binnen loopen. Daarover te regt vertoornd, verscheen de Sultan van Sambas onverhoeds met 40 goed gewapende praauwen voor Mampawa, blokkeerde de riviermonding en eischte ƒ20/m. als boete. Te vergeefs lag Panembahan Adi Djaja de ware toedragt der zaak bloot, en bood aan de door Raden Porak Saleh aangerigte schade te vergoeden: de Sultan van Sambas volharde bij zijnen eisch van ƒ20/m. De Panembahan kon niet toegeven, minder om de hoegrootheid der som, dan wel om de schande van te zwichten voor eenen eisch.

Nu trad Abd'oel Rachman als middelaar tusschen beiden; hij overreedde den Sultan om met hem naar Pontianak te gaan, beloofde dat hij den Panembahan zou doen betalen en gaf twee zijner geroofde kanonnen tot onderpand. De Sultan verzeilde met zijne vloot weder naar Sambas, onder afspraak dat, bijaldien de Panembahan, in weerwil Abd'oel Rachman's middelaarschap, de boete niet betaalde, Mampawa zou worden aangetast door de magt van Sambas en Pontianak gezamenlijk. Abd'oel Rachman ging dadelijk naar Mampawa en overreedde den Panembahan, dat het geen eisch, maar een billijk verzoek om schadeloosstelling was, en dat er geen schande in lag die te betalen. Hij deed hem ook het middel aan de hand om, zonder persoonlijke

opoffering, de gevraagde som bijeen te krijgen: namelijk door eenen tol gedurende zes maanden te Si Boekit te heffen op al de naar de bovenlanden varende praauwen, naar evenredigheid harer grootte. De Panembahan nam het voorstel aan en Sjarif Kassim (zoon van Abd'oel Rachman) werd tot tolgaarder benoemd, met bepaling dat de geïnde penningen aan Abd'oel Rachman zouden worden overgemaakt tot dat de som kompleet was.

Reeds na drie maanden drukte die tol den handel bovenmate en toen de zes maanden om waren en men berekende dat de som er nagenoeg moest zijn, liet de Panembahan den tol opheffen, in weerwil van Abd'oel Rachmans verzoek, die denzelven nogmaals drie maanden wilde verlengd hebben. Intusschen kwam de Sultan van Sambas te Pontianak, om de geïnde gelden van Sultan Abd'oel Rachman te vorderen. Deze wendde voor, dat hij nagenoeg niets had geïnd, omdat hij geene medewerking had ondervonden; ook stelde hij voor Mampawa gezamenlijk te gaan beoorlogen, totdat de *f* 20/m werden betaald. De Sultan van Sambas had evenwel reeds onderzoek te Mampawa laten doen en zich overtuigd, dat de tol meer dan *f* 20/m had opgebragt. Ziende dat hij door Abd'oel Rachman was bedrogen, vertrok hij en wierp, bij het uitzeilen, eenen kogel in de Pontianaksche rivier, ten teeken van oorlog, als wraak over het door Abd'oel Rachman gepleegde bedrog; ook ging hij zich verzoenen met den Panembahan van Mampawa.

A. H. 1199. (*A. D. 1784*). Zich aldus zijnen zwager den Panembahan van Mampawa en zijnen voormaligen vriend den Sultan van Sambas tot onverzoenbare vijanden gemaakt hebbende, zonder vrienden of bondgenooten in de bovenlanden en zonder genoegzamen steun bij zijn eigen volk, dat hij noch mogt belasten, noch tegen zijnen wil kon pressen ten oorlog, begreep Abd'oel Rachman te regt, dat hij zich alleen kon staande houden onder de bescherming der

Hollandsche vlag, en be
vorst, kon hij zich dri
Indische Compagnie, dev
Pontianak had geplaatst
A. H. 1199. (*A. D. 17*
de chinees Si Apong zic
pawa, met verzoek nieuw
openen. De Panembahan
en wees hem het distrikt
der chinesche nederzetting
werd geboren, en welke
de republiek onder het b
A. H. 1200. (*A. D. 17*
stige oorlog uitgebroken
gnie en Soekadana, wa
genesteld en versterkt, en
Oost Indische Compagni
landsche oorlogsvaartuigen
tuigen, onder bevel van
Soekadana; de stad, die
van Borneo's westkust
land werd geplunderd
vorstelijke familie van he
terug naar Matan, waar
Uit Matan bestookte Radj
zijne Ilanons en zwerven
Soekadana (41).
A. H. 1200. (*A. D. 17*
man zijnen zoon Kassim
Compagnie over te halen t
ter verovering van het

(39) Jaarboeken, enz.
(40) Ibid.
(41) Ibid.

Hollandsche vlag, en beter dan eenig ander Borneoosch vorst, kon hij zich dringen in het vertrouwen der Oost Indische Compagnie, dewijl zij een resident en een fort te Pontianak had geplaatst (39).

A. H. 1199. (*A. D. 1784*). Omstreeks dezen tijd wendde de chinees Si Apong zich tot den Panembahan van Mampawa, met verzoek nieuwe goudmijnen in zijn rijk te mogen openen. De Panembahan gaf hem een geldelijk voorschot en wees hem het distrikt Mandor aan. Dit was de oorsprong der chinesche nederzetting, waaruit later de kongsie Lamfong werd geboren, en welke thans uitmaakt eene geconstitueerde republiek onder het bestuur van een driemanschap (40).

A. H. 1200. (*A. D. 1785*). Intusschen was er een ernstige oorlog uitgebroken tusschen de Oost Indische Compagnie en Soekadana, waar Radja Ali van Riouw zich had genesteld en versterkt, en welks vorst hij zijnen haat aan de Oost Indische Compagnie had medegedeeld. Eenige Hollandsche oorlogsvaartuigen en een aantal Pontianaksche vaartuigen, onder bevel van Sultan Abd'oel Rachman, overvielen Soekadana; de stad, die eeuwen lang de eerste handelshaven van Borneo's westkust was, werd in de asch gelegd; het land werd geplunderd en verwoest, doch niet bezet; de vorstelijke familie van het oude Javaansche stamhuis trok terug naar Matan, waar zij gevolgd werd door Radja Ali. Uit Matan bestookte Radja Ali de Hollandsche vaart met zijne Ilanons en zwervende Boeginezen nog feller dan uit Soekadana (41).

A. H. 1200. (*A. D. 1785*) Nu zond Sultan Abd'oel Rachman zijnen zoon Kassim naar Batavia, om de Oost Indische Compagnie over te halen tot eene geduchte maritime expeditie ter verovering van het rijk van Mampawa, hetwelk, zoo als

(39) Jaarboeken, enz.
(40) Ibid.
(41) Ibid.

hij voorgaf, heulde met Radja Ali, hem levensmiddelen verkocht en wemelde van zijnen zwervenden Boegineschen aanhang.

Panembahan Adi Djaja had van zijne zijde reeds vroeger eenen brief geschreven aan den resident van Cheribon, om zijne voorspraak te vragen bij de Oost Indische Compagnie; thans zond hij zijnen zoon Maas Djoerit (alias pangeran moeda) naar Batavia, om de beschuldigingen van zijnen verraderlijken zwager Abd'oel Rachman te wederleggen en de vriendschap der Oost Indische Compagnie te verzoeken. Daar viel wel niet te ontkennen, dat eene menigte Boeginezen te Mampawa waren, doch de Panembahan zelf had zijne goede verstandhouding met Radja Ali afgebroken, zoodra hij de openlijke vijand der Oost Indische Compagnie was geworden, en hem dus nooit ondersteuning in levensmiddelen gezonden. Wat de Boeginezen betrof, deze waren sterker dan de Panembahan zelf; met zijne Dajaks kon hij hen niet verdrijven en zijne Mahomedaansche strandbewoners waren daartoe te gering in getal.

De Oost Indische Compagnie luisterde naar den zendeling van den gewezen Arabischen roover, en niet naar den zendeling van een stamhuis welks 14e souverein hare vriend- en bondgenootschap inriep: zij besloot tot den oorlog met Mampawa, hetwelk dadelijk door Pontianak moest worden bestookt, terwijl te Batavia een eskader werd uitgerust (42).

A. H. $\frac{1}{1}\frac{2}{2}\frac{0}{0}\frac{1}{2}$. (*A. D. 1786*). Dit eskader bestond uit één Hollandsch schip, twee Hollandsche fregatten en een fregatscheepje van de Oost Indische Compagnie; zij voerden gezamenlijk 144 stukken geschut en 834 man. Het opperbevel was opgedragen aan den kapitein ter zee W. Silvester, wiens instructie inhield het rijk van Mampawa te veroveren,

(42) Jaarboeken, enz.

de Riouwsche Boeginezen te verdrijven, den Panembahan te onttroonen, en in zijne plaats tot Panémbahan te verheffen Sjarif Kassim, zoon van Sultan Abd'oel Rachman. Zij zeilden van Batavia den 21ⁿ Maart en ankerden ter reede van Mampawa eerst den 28ⁿ April met 150 zieken, terwijl er nog 22 man op die lange reis waren overleden.

In de wateren van Mampawa vond de kommandant nog ter zijner beschikking eenen kotter, bemand met 60 koppen en vijf kleine gewapende vaartuigen van de Oost Indische Compagnie, welke sedert eenigen tijd de monding der rivier reeds blokkeerden. De geheele magt moet dus bedragen hebben ongeveer 1000 man. Eene kaart van dat gedeelte der westkust bestond niet en al de narigten, welke men den kommandant te Batavia had gegeven omtrent de plekken waar hij kon landen, bleken fout te zijn: zijn scheepsgeschut kon den wal niet bereiken; op de bank stond maar 2 voeten water; daar achter verhief zich een bosch in diepen moddergrond en met een aantal batterijen versterkt. Van de door Abd'oel Rachman beloofde hulpbenden en platbodem vaartuigen was nog niets komen opdagen. En geen wonder: toen Abd'oel Rachman de vrije burgers van Pontianak tot eenen togt naar Mampawa wilde bewegen hadden zij geantwoord: „*dat zij hem wilden volgen om tegen „Mampawa te vechten op vaartuigen, maar dat zij er de „brui van gaven te vechten op land, wijl zij niet waren zijne „loontrekkende dienaren.*"

Den 29ⁿ April gaven de verkenningen de zekerheid, dat het eskader bij de monding der rivier hoegenaamd niets kon uitrigten; men besloot, dat eene kommissie zou opnemen, of er aan de noordzijde van de landtong, boven het fort Taroedokan mogelijkheid bestond om te debarkeren.

Eerst den 29ⁿ Mei kwam Sultan Abd'oel Rachman den kommandant bezoeken; instede van het beloofde aantal plat-

bodem landingsbooten, bragt hij mede vier sampans (sloepen), die hij van de chinesche wankangs had geleend; instede van de beloofde 52 gewapende praauwen met 900 man, zeide hij maar te kunnen beschikken over 38 praauwen met 600 man; doch ook deze waren nog voor de helft niet kompleet. Wijders kwam Abd'oel Rachman nu onbeschaamd er voor uit, dat het hem onverschillig was of zijn zoon dan wel een ander de eerste persoon werd in het rijk van Mampawa, mits hij Sultan er weder ongehinderd mogt komen zoo dikwijls hij wilde, en gelijk op mogt deelen in al de inkomsten van het rijk. Ook achtte hij den weg van onderhandeling beter dan dien van wapenen, waarmede toch niet veel te doen was (43).

Abd'oel Rachman, die te Mampawa was opgevoed, wist evenwel zeer goed dat Troessan in regte lijn geen ½ uur van Taroedokan was verwijderd; dat Taroedokan door het geschut onzer kleine vaartuigen was te beschieten; dat er benoorden Taroedokan kon worden geland; dat men, meester van Taroedokan ook zoo goed als meester was van Troessan, Mampawa's hoofdplaats. Wat hem dreef dit alles te verzwijgen is moeijelijk te onraadselen, doch blijkbaar maakte hij zich schuldig aan kwade trouw jegens de Oost Indische Compagnie, door haren vlootvoogd in den blinde te laten rondtasten.

Vermoedende dat de Oost Indische Compagnie door Abd'oel Rachman om den tuin werd geleid, belegde Silvester eenen raad van scheepsbevelhebbers. Daarin werd geconstateerd: dat er op de hulp van den Sultan niet was te rekenen; dat Mampawa goed was versterkt; dat de magt van het eskader, hoe aanzienlijk ook op zich zelve, te ongeschikt was zamengesteld voor eenen aanval als den hier bedoelden, waartoe vereischt werden 300 man landingstroepen en goede topografische inlichtingen, zonder welke

(43) Off. stukken.

men gevaar liep den togt mislukt en de vlag gecompromitteerd te zien; dat men derhalve zou voortgaan op den weg der onderhandeligen.

Die onderhandelingen had Panembahan Adi Djaja reeds geopend den 30ⁿ April, met eene aanzienlijke hoeveelheid geschenken en eenen brief, houdende betuigingen van eerbied voor de Oost Indische Compagnie en de vraag: was het eskader eigenlijk kwam uitrigten. Daarop antwoordde Silvester, dat hij Mampawa kwam nemen, weshalve het beter was het rijk maar in der minne over te geven. Aan den Resident Stuart en den kapitein Wierts, die den 3ⁿ Mei in staatsie te Troessan als onderhandelaren waren ontvangen, had de Panembahan geantwoord, dat hij bereid was zijn land aan de Oost Indische Compagnie af te staan voor de helft en de inkomsten met haar te deelen voor de helft, mits de verzekering ontvangende, dat hij en zijn nageslacht dáár zouden blijven regeren. Gebonden aan den stelligen last om den Panembahan te onttroonen en Sjarif Kassim in zijne plaats te stellen, doch intusschen met het eskader niets kunnende uitrigten, zag de kommandant Silvester zich genoodzaakt de onderhandelingen te rekken en zelfs „*een kluwentje op te werpen*:" dat er misschien mogelijkheid bestond des Panembahans zoon te doen regeren gezamenlijk met Sjarif Kassim, zoon van Sultan Abd'oel Rachman; wijders eischte hij, dat de Panembahan beginnen zoude zijne onderwerping te doen blijken door de Riouwsche Boeginezen het land te doen verlaten, tot welk einde het eskader hun den aftogt vrij zou laten. Dit laatste viel den Panembahan onmogelijk; de Boeginezen waren hem te sterk om hen tot den aftogt te dwingen, en na hun vertrek had hij geene verdediging meer tegen de baldadigheden, welke hij vreesde van het volk van Pontianak. Er werden dus over en weder vele brieven en boodschappen gewisseld zonder tot eene afdoening te geraken.

Intusschen verscheen den 11^{n} Mei voor Taroedokan eene Sambassche vloot van 24 zeilen, hetzij om Mampawa te helpen verdedigen, hetzij om den Panembahan te helpen ontvlugten. Deze vloot werd den 13^{n} en 14^{n} aangegrepen door de Hoorn, de Patriot en een tiental Pontianaksche hulppraauwen. Eenige Sambassche vaartuigen werden vernield; de overigen namen de vlugt. Ook met het fort Taroedokan werden eenige kanonschoten gewisseld, doch de vijandelijke kogels bereikten ons niet en de onzen deden weinig effect. Dit onbeduidend gevecht gaf aanleiding dat de onzen post vatteden te Pembongan, een eilandje liggende vlak tegen den wal benoorden Taroedokan. Van daar vond men gelegenheid op den vasten wal te landen met 70 man; het debarkement werd wel door een honderdtal Mampawers betwist, doch een pelotonsvuur dreef hen spoedig op de vlugt; aan onze zijde waren slechts 2 gekwetsten. Men ontdekte ook wel een pad, dat in de rigting van Taroedokan liep, doch het bosch was te digt en te moerassig om, zonder goede gidsen, eenen voorbereiden vijand te gemoet te gaan.

Na deze twee schermutselingen meldde de Panembahan aan zijnen broeder en den kommandant Silvester, bij brief dd.^{n} 16 Mei, dat hij de negorij van Mampawa geheel en al afstond aan de OostIndische Compagnie en zich in alle opzigten zou onderwerpen aan hare bevelen; voorts dat hij aan Daing Lamadi, het hoofd der Boeginezen, eenen pas had gegeven en aangezegd dat zij moesten vertrekken, doch dat hij hen er niet toe kon dwingen.

Die uitdrukking, de negorij van Mampawa, werd door Silvester verstaan als beteekenende het rijk van Mampawa; terwijl het, zoo als de aard der zaak en het taalgebruik mede bragten, niets meer beteekende dan de hoofdplaats of zetel van het bestuur: namelijk Troessan en omliggende Mahomedaansche verblijfplaatsen aan de kust, en geenzins de Dajaksche distrikten, die het wezenlijke rijk uitmaakten.

Niet op Sultan Abd'oel Rachman kunnende vertrouwen, het steeds klimmend aantal zieken op het eskader in aanmerking nemende en daartegen vergelijkende de door de kunst en door de natuur versterkte positie van Mampawa, zoo achtte de kommandant het onraadzaam van de hoofdplaats bezit te gaan nemen, vóór dat ze door de Boeginezen was verlaten. Hij antwoordde dus: dat hij de vijandelijkheden deed staken; dat hij ruimte voor de riviermonding liet maken, opdat de Riouwers en Boeginezen ongehinderd konden uitzeilen, doch dat dit zonder uitstel moest plaats vinden; dat de strandbatterijen en palissades moesten worden geslecht; en dat, zoodra dit alles geschied was, de plaats voor de Oost Indische Compagnie in bezit zou worden genomen en er mondeling schikkingen zouden worden beraamd, opdat alles tusschen de Oost Indische Compagnie, den Panembahan en zijnen broeder den Sultan van Pontianak weder in de vorige gesteldheid van vrede werd gebragt.

Er had geen afzonderlijke uittogt van Riouwers en Boeginezen plaats, doch eene menigte Javaansche en andere Indische vaartuigen, die vóór de instelling der blokkade te Mampawa ten anker waren gekomen, liepen ongehinderd naar zee. Den 21ⁿ werd op het reeds verlaten fort Taroedokan de Hollandsche vlag geplant. De briefwisseling tusschen den kommandant Silvester en den Panembahan werd voortgezet en liep voornamelijk over het verlangen van den Panembahan om den kommandant persoonlijk op Taroedokan te mogen ontmoeten, en dat van de hoofdplaats bezit zou worden genomen door Nederlandsche kommissarissen en niet door de baldadige benden van Sultan Abd'oel Rachman. Onstuimig weder op zee en andere toevallen veroorzaakten, dat de kommandant deze verzoeken te laat kreeg te verstaan. Den 23ⁿ Mei voer Sultan Abd'oel Rachman met de Pontianaksche praauwen de rivier op. Gelijktijdig nam de Panembahan met zijne familie de vlugt naar

de bovenlanden; ook de andere inwoners vertrokken, zoodat Abd'oel Rachman bij zijne komst te Troessan de plaats ten eenemale vond ontvolkt.

Hij liet de vlugtelingen nazetten door zijnen zoon Kassim (die eindelijk van Java was teruggekomen); de vorsten werden niet achterhaald en trokken met de hun trouw gebleevenen dieper landwaarts in, doch een gedeelte der Mahomedaansche inwoners, gerustgesteld door eene publikatie, welke Abd'oel Rachman den 25n Mei uitvaardigde, keerde naar Troessan terug en zwoer hem trouw bij het heilige graf van zijnen vader Sjarif Hoesin.

Er verliepen nog drie weken vóór dat Abd'oel Rachman de zaken genoegzaam op stel had gebragt, om den kommandant en zijnen staf op Troessan te kunnen ontvangen, en in dien tusschentijd woedden de roode loop en scheurbuik op het eskader, want noch vruchten, noch groenten, noch versch water zelfs was door bemiddeling van Sultan Abd'oel Rachman te verkrijgen.

Den 18n Junij begaf de kommandant Silvester zich naar den wal en den 20n werden de schrifturen geteekend; den 21n werd Sjarif Kassim in den dalam te Troessan gehuldigd als Panembahan van Mampawa en de gevlugte Panembahan Adi Djaja vervallen verklaard van den troon.

Bij de acte van investituur werd het rijk (alhoewel het, met uitzondering van Troessan en het strand, nog geheel in de magt van Adi Djaja was) door de Oost Indische Compagnie als onerfelijk leen gegeven aan Sjarif Kassim en zijne rijksgrooten, doch zelfs in den zin van leenman werd zijne onafhankelijkheid ten naauwste beperkt: hij mogt noch forten aanleggen, noch betrekkingen onderhouden met vreemde vorsten, noch hoofden aanstellen of afzetten, zonder voorkennis van den resident te Pontianak. Een inkomend en uitgaand regt van 6% dat aan chinezen moest worden verpacht en waarvan de eene helft door den Panembahan en de andere

helft door de Oost Indische Compagnie zou worden genoten, werd ingesteld. Ook werd hem opgelegd eene leverancie van stofgoud tegen ℳ 8½ zilver voor het gewigt van ℳ 1 goud. Nog vele andere bepalingen in het voordeel der Oost Indische Compagnie eindigden met de bedreiging dat, indien hij Sjarif Kassim of zijne rijksgrooten de hun opgelegde voorwaarden niet heiliglijk nakwamen, het rijk met diens ap- en dependentien weder verviel aan den leenheer, zegge de Oost Indische Compagnie (44).

Noch Sjarif Kassim, noch Sultan Abd'oel Rachman opperden bedenkingen tegen de knellende voorwaarden der infeodatie: zij wisten dat zij er later van zouden maken wat zij wilden.

Den 27ⁿ Junij verzeilde het eskader naar Pontianak; op de reede van Mampawa achterlatende 48 dooden, terwijl nog 260 man lijdende waren aan rooden loop, scheurbuik en andere ziekten. Men hoopte te Pontianak de onmisbare ververschingen te vinden en de ergste zieken te kunnen verplegen, want de equipage had te veel geleden om er mede naar zee te gaan.

Doch Sultan Abd'oel Rachman had er belang bij, het eskader zoo lang mogelijk aan te houden; het gaf hem aanzien bij en zekerheid tegen de overige Borneosche vorsten. Onze schepen moesten dus door de chinezen van verversching worden voorzien, en het drinkwater moest door onze eigene kleine vaartuigen worden aangebragt. De Sultan berigtte den kommandant wel, dat Riouw door Ilanons was afgeloopen, doch bleef volharden dat Radja Ali Borneo nog niet had verlaten en zich te Matan of op een der eilandjes aldaar ophield.

Toen eindelijk den 10ⁿ Augustus het eskader naar Java

(44). Jaarboeken enz. en Off. stukken.

zou verzeilen, ontving de kommandant eenen brief van de Oost Indische Compagnie, houdende dat Riouw in den nacht van de $^{14}/_{15}$ Mei door Radja Ali met behulp van eene Solosche rooversvloot was aangevallen en genomen; dat hij daarna met zijne vloot was gezeild naar Malakka, welke plaats in gevaar verkeerde; weshalve het eskader van den kommandant Silvester in last kreeg Malakka te hulp te snellen. Hoewel dat eskader nog maar in staat van convalescentie was en de andere kapiteins oordeelden dat het niet bekwaam was eene nieuwe expeditie te ondernemen, zeilde de kommandant evenwel naar Malakka en liet daar het anker vallen den 2^{n} September.

Slecht gesticht over de verschijning der Sambassche vloot te Taroedokan, had de kommandant Silvester geschreven aan den Sultan, om explicatien te vragen en hem te doen vermoeden dat het Hollandsche eskader hem welligt rekenschap zou komen vragen. Sultan Oemar Akamoedin had daarop geantwoord met eenen zeer hooghartigen brief, eindigende met de woorden: „als iemand kwaad wil, of „Sambas aanvallen, wie het ook is, zal ik, zoo God „mij hulp bewijst, denzelven wederstand bieden naar mijn" „vermogen." (45.)

Desniettemin had de resident Stuart, na het vertrek des eskaders, op last der Oost Indische Compagnie, getracht den Sultan van Sambas over te halen tot een kontrakt met dezelve. Ditmaal antwoordde Oemar Akamoedin wel weigerend, doch op minder hooghartigen toon. De Oost Indische Compagnie nam er genoegen mede, doch bleef Sambas steeds mistrouwen (46).

Na het vertrek des eskaders bleef er te Mampawa achter een posthouder en eene bezetting van 15 soldaten; terwijl

(45). Off. stukken.
(46). Ibid.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

al verder de kotter de Patriot en een paâr kleine vaartuigen in de wateren van Mampawa werden gestationeerd: want het bleek dadelijk dat Panembahan Kassim geen magt of invloed genoeg had om, zonder de hulp der Oost Indische Compagnie, zijn leengoed tegen eenen buitenlandschen aanval te verdedigen (47).

Panembahan Adi Djaja daarentegen bleef onafhankelijk in de Dajaksche distrikten en sloot zijne rivieren af: zoodat de Maleische handel geen débouché in de bovenlanden meer had.

De eerzame vrome Walter Marcus Stûart, provisioneel onderkoopman en 1e Resident van Pontianak wordt overgeplaatst naar Sumanap en vervangen door den eerzamen vromen Jacob Klaagman, zijnen voormaligen secunde.

Deze was, even als zijn voorganger, de speelbal van Sultan Abd'oel Rachman's list en grootspraak, zoomede even vijandig jegens de vorsten van het verdrevene stamhuis. Deze hielden zich op in Silou, en vertoonden zich dan te Si Kantjor, dan te Mentidong, dan te Karangan (48).

A. H 1205. (*A. D. 1788*). De Oost Indische Compagnie bespeurende, dat de gevlugte vorst niet alleen tot geene onderwerping was te dwingen, maar dat de geheele bovenlandsche handel was gestremd, waardoor hare inkomsten verminderden, gelastte den Resident Klaagman met den gevlugten Panembahan in vriendelijke onderhandeling te treden; hem en zijne familie te bewegen tot onderwerping aan de Oost Indische Compagnie; hem het verblijf in de Mampawasche benedenlanden te vergunnen, onder toevoeging van een matig bestaan: „wijl de Oost Indische „Compagnie, bij eene onverhoopte verontrusting, toch steeds „de lasten zou moeten dragen" (49).

(47) Off. stukken.
(48) Ibid.
(49) Ibid.

Wat de Resident aanvankelijk beproefde, schijnt te zijn mislukt; hij berigtte althans, dat er met den Panembahan in 't vriendelijke niets was aan te vangen.

A. H. 1203. (A. D. 1788). De Chinezen van Mandor waren destijds verdeeld in een aantal kongsien, waarvan de voornaamste was kongsie Tiko Djengoet. Sultan Abd'oel Rachman, immer ijverzuchtig op zijnen zwager en immer begeerig naar belastbare onderdanen, kuipte zoolang totdat die kongsie in opstand kwam tegen den Panembahan; ook ondersteunde hij haar met amunitie en met vlaggen. Andere kongsien met name Tiko Siong, Tiko Kampa en Tiko Koenjoet bleven den Panembahan getrouw, en de Mampawasche strijdmagt, aangevoerd door Raden Perak Saleh, bragt de kongsie Tiko Djengoet tot onderwerping. Doch Sultan Abd'oel Rachman sleepte Tiko Djengoet weder in opstand, en ditmaal werd die opstand begunstigd door verraad. Twee chinezen, die zich in des Panumbahans vertrouwen hadden gedrongen, ontsloten de poorten der voornaamste koeboe's (forten), zoodat de vijand er binnen drong en de verdedigers afmaakte. Ook Raden Perak Saleh werd gewond en geslagen; hij moest terugtrekken naar Karangan, waar twee forten werden opgeworpen. De kongsie Djengoet den oorlog moede, kwam aan den Panembahan den vrede vragen met aanbieding van 12 thail gouds. De Panembahan was verpligt zulks aan te nemen. Intusschen werd daarmede geen genoegen genomen door de drie andere kongsien, die voor de suprematie van Tiko Djengoet vreesden; zij verhuisden dus naar Karangan.

De kongsie Tiko Djengoet, die later den naam van Lamfong aannam, bleef dus alleen in Mandor, en gevoelde zich dus reeds sterk genoeg, om ook hare onafhankelijkheid tegen Sultan Abd'oel Rachman te bewaren. Wat meer is, zij begon zich reeds uit te breiden in het rijk van Landak.

Panembahan Kassim had in de beneden landen zeer veel van de invallen der Chinezen te lijden, en hield zich niet zonder moeite staande, weshalve de Oost Indische Compagnie al meer en meer tot de overtuiging kwam, dat het conquest meer gevaar en nadeel dan voordeelen opleverde (50).

A. H. 1204 (A. D. 1789.). De Resident Klaagman volhardde in zijne pogingen, om met Panembahan Adi Djaja te onderhandelen.

Den 15n Mei 1789 expedieerde hij eenen brief aan den Panembahan te Silou en eenen aan diens broeder Pangeran Mangkoe te Benocan. Eerst den 13n Junij kwamen zijne zendelingen terug. De Panembahan Adi Djaja had zijnen brief in het geheel niet beantwoord; Pangeran Mangkoe had een antwoord gegeven, houdende betuiging van genegenheid en voorstel elkander in de bovenlanden te ontmoeten. De Resident Klaagman ging naar de bovenlanden en ontmoette Pangeran Mangkoe te Mentidong den 6n Julij.

De Panembahan had noch des Residents brief van 15 Mei willen beantwoorden, noch Pangeran Mangkoe volmagt willen geven, om met den Resident te onderhandelen: hij duchtte, dat onder die aangebodene onderhandelingen een strik lag, om hem te vangen en naar Ceilon, de Kaap, of elders te bannen. Pangeran Mangkoe overreedde den Resident Klaagman eenen tweeden brief aan den Panembahan te schrijven. Dit deed de Resident Klaagman en intusschen ging hij te Pontianak den uitslag afwachten.

Gedurende Julij en Augustus kwam er geen antwoord. Eerst den 10n September kreeg de Resident eene uitnoodiging van Panembahan Adi Djaja, om te Mentidong met zijnen zoon Pangeran Anom te komen onderhandelen over vrede en vriendschap (51).

(50) Jaarboeken enz.
(51) Off. stukken.

Resident Klaagman consulteerde met Sultan Abd'oel Rachman. Deze refereerde zich aan de droomen van zijnen zoon Kassim, die weldra aan de consultatie deel kwam nemen.

Op grond van zijne droomen, gaf Kassim aan Resident Klaagman den raad een concept contract te maken, zooals de acte van investiture, waarbij hij Panembahan was geworden, en alzoo de bovenlanden, welke de Oost Indische Compagnie toch niet bezat, aan Adi Djaja als fief af te staan; ziende hij Kassim geene andere mogelijkheid om de bovenlandsche vaart en handel open te krijgen, en nog veel minder, om te voorzien in de behoefte aan handenarbeid voor wegen en andere openbare werken in de benedenlanden; na zoodanigen afstand waren er welligt Dajaks te bekomen tegen kost voor arbeid, zoo neen, dan waren er toch nimmer Maleijers of andere Mohamedanen te bekomen tegen kost en zelfs loon daarenboven (52).

(In deze bekentenis van Panembahan Kassim A° 1789 blinkt, mijns erachtens, eene waarheid door, die de grondslag had moeten zijn der Nederlandsche staatkunde in de 19e eeuw).

Resident Klaagman antwoordde, dat hij reeds had bedacht de bovenlanden, die men toch niet bezat, door de Oost Indische Compagnie in leen te doen geven aan Panembahan Adi Djaija, doch dat hij zulks kwalijk overeen kon brengen met de regten aan Panembahan Kassim in 1787 op het geheele Mampawasche rijk bij acte van investituur verzekerd. Sultan Abd'oel Rachman en Panembahan Kassim echter op heusche wijze blijvende aandringen en hoop voedende, dat hij Adi Djaja wel aan het lijntje zoude krijgen, besloot de Resident de onderhandeling met Adi Djaja op de bedoelde wijze aan te vangen. Hij schreef hem weder eenen brief, dat hij den 25n October zich te Mampawa zou laten vinden.

(52) Off. stukken.

Intusschen begon Reside
concept acte, waarbij de
Panembahan Adi Djaja als
guie zouden worden afg
(bij gebrek aan kopiisten)
Den 21e October vert
naar Mampawa. De Pan
cept goed en voorzag het
ning en zegel. Doch d
Adi Djaja, liet tot den 2
de toen, dat hij den Resi
dong, maar op Si Kantjo
Hij werd met eerbewij
bahan Adi Djaja viel hem
(Nog heden ten dage
van Ternate elkander in h
Na afloop der komplime
de gewisselde brieven en
nembahans zegel. Adi Dj
verzocht den Resident zijn
de Oost Indische Compa
Toen gaf Klaagman een
opgemaakte acte van inve
in, doch deed alsof hij
eene legende te verhalen
af, en liet een ander ex
eenen klerk. De Panem
het exemplaar, dat hij in
stuk luidde aldus:
„De Oost Indische Comp
„uit zucht om de Mampaw

(53) Off. stukken.

Intusschen begon Resident Klaagman de redactie van eene concept acte, waarbij de Mampawasche bovenlanden aan Panembahan Adi Djaja als leen der Oost Indische Compagnie zouden worden afgestaan en daarvan moest hij zelf (bij gebrek aan kopiisten) maken drie exemplaren.

Den 24n October vertrok hij met zijne drie exemplaren naar Mampawa. De Panembahan Kassim keurde het concept goed en voorzag het provisioneel met zijne handteekening en zegel. Doch de contractant ter andere, namelijk Adi Djaja, liet tot den 29n naar tijding wachten en meldde toen, dat hij den Resident zou ontvangen niet op Mentidong, maar op Si Kantjor.

Hij werd met eerbewijzen ontvangen. De oude Panembahan Adi Djaja viel hem om den hals (53).

(Nog heden ten dage moeten de Resident en de Sultan van Ternate elkander in het openbaar omarmen).

Na afloop der komplimenten, beriep de Resident zich op de gewisselde brieven en toonde den laatsten met des Panembahans zegel. Adi Djaja deed vele dankbetuigingen en verzocht den Resident zijn leidsman te willen zijn, om met de Oost Indische Compagnie in vriendschap te geraken. Toen gaf Klaagman een exemplaar van die in voorraad opgemaakte acte van investituur. De Panembahan zag die in, doch deed alsof hij ze moeijelijk kon lezen en begon eene legende te verhalen. De Resident brak de legende af, en liet een ander exemplaar der acte voorlezen door eenen klerk. De Panembahan volgde die voorlezing op het exemplaar, dat hij in handen had. De aanhef van het stuk luidde aldus:

„De Oost Indische Compagnie, door medelijden bewogen en „uit zucht om de Mampawasche bovenlanden voor ruïne te be-

(53) Off. stukken.

„hoeden, heeft den Resident gelast de zaak (met Panembahan „Adi Djaja) door vriendelijke onderhandeling in der minne zoo„veel mogelijkte schikken; weshalve de Resident, namens het „souverein gezag der Oost Indische Compagnie, aan den heer „Panembahan Adi Djaja een gerust verblijf verleent in ge„noemde bovenlanden, om daar naar eigen goeddunken te „habiteren en vreedzaam onder zijn eigen toezit te houden „al hetgeen zich tusschen Si Kantjor en Selou is bevin„dende."

Wijders wordt bij art: 1 de Oost Indische Compagnie erkend als souverein, en de Panembahan en zijne rijksgrooten als leenman der Mampawasche bovenlanden. Bij art: 2 wordt Sjarif Kassim erkend als Panembahan der Mampawasche benedenlanden. Bij art: 3 wordt hunne wederzijdsche verhouding gesteld als leenmannen van denzelfden leenheer. De overige artikelen zijn in den geest van de acte van investituur van 1787; doch er wordt aan Adi Djaja bovendien hoop gegeven, dat zijn oudste zoon hem, bij overlijden, zal opvolgen (54).

Toen de lectuur uit was, zeide de Panembahan, dat de exemplaren eensluidend waren. Toen de Resident vroeg wat hij er van dacht, zeide hij: „Ik wil er meer over denken." De Resident verborg ter naauwernood zijne gramschap en vertrok op staanden voet, met de bedreiging dat men hem welligt spoedig terug zou zien komen.

Die acte van investituur dd. Mentidong, November 1789, is dus nooit door den Panembahan onderteekend; daar is dus nooit kwestie geweest van ratificatie der Oost Indische Compagnie.

Alzoo bleven de zaken gelijk ze waren: de bovenlandsche vaart gesloten; de Al-kadries barstende van wrevel en ijverzucht; de oud Mampawasche stam wantrouwend en in staat

(54) Off. stukken.

van verdediging; Resident
het mislukken van zijn
van geweld (55).

A. H. 1205 (A. D. 1790
brief van 18 November
blijkt het toch dat hij de
den last der Oost Indisch
vergunning, om weder t
wonen en daar eene jaarw
pagnie te *ontvangen*. A
aan de Oost Indische Com
alsnog genegen was zich
nooit onder dat van andere
dat hij wel wilde terugke
van Mampawa (zegge Tro
noch in eenig ander deel
van iemand anders dan
dat hare orders zonder t
aan hem worden beteeken
„goed of kwaad tusschen
met andere woorden: dat
wasche benedenlanden wer

Bij brief van 8 Maart
Compagnie ten hoogste
dent Klaagman had gevolg
bahan in het net te wille
te bezigen, persisteerde z
minnelijke schikking de za
bahans eisch om de bened
waren in leen gegeven,
erkende dat de bovenland
conquest van 1787. Zij g

(56) Off. stukken.
(55) Ibid.

van verdediging; Resident Klaagman uiterst verbolgen over het mislukken van zijn ontwerp en bedacht op middelen van geweld (55).

A. H. 1205 (*A. D. 1790.*). Alhoewel Klaagman in zijnen brief van 18 November 1789 er geen gewag van maakt, blijkt het toch dat hij den Panembahan, overeenkomstig den last der Oost Indische Compagnie, had aangeboden de vergunning, om weder te Mampawa (Troessan) te komen wonen en daar eene jaarwedde van de Oost Indische Compagnie te ontvangen. Adi Djaja schreef daarover direct aan de Oost Indische Compagnie dd. 15 Januarij: dat hij alsnog genegen was zich te stellen onder haar gezag, doch nooit onder dat van andere radja's (doelende op de Al-kadries); dat hij wel wilde terugkeeren naar de negorij (hoofdstad) van Mampawa (zegge Troessan); doch dat hij noch daar, noch in eenig ander deel des rijks bevelen wilde aannemen van iemand anders dan de Oost Indische Compagnie, en dat hare orders zonder tusschenkomst van derden direct aan hem worden beteekend: „zoodat de bejegening van „goed of kwaad tusschen mij en de compagnie alleen zij;" met andere woorden: dat hem het gezag over de Mampawasche benedenlanden werde teruggegeven (56).

Bij brief van 8 Maart 1790 keurde de Oost Indische Compagnie ten hoogste af de gedragslijn, welke Resident Klaagman had gevolgd; wel ver van den Panembahan in het net te willen krijgen, of geweld tegen hem te bezigen, persisteerde zij bij haar verlangen, om door minnelijke schikking de zaken te vereffenen. Des Panembahans eisch om de benedenlanden, die reeds aan Kassim waren in leen gegeven, kon zij niet inwilligen, doch zij erkende dat de bovenlanden niet waren begrepen in het conquest van 1787. Zij gelastte den Resident aan Panem-

(56) Off. stukken.
(55) Ibid.

bahan Adi Djaja voor te stellen: dat de Oost Indische Compagnie zou renonceren aan alle regt of pretentie op de bovenlanden; dat hij Panembahan Adi Djaja zou renonceren aan alle regt of pretentie op de benedenlanden; dat hij de bovenlandsche vaart wederen zou openstellen; dat hem een matig bestaan uit de pachten van Mampawa zou worden toegewezen. Of de Oost Indische Compagnie willens was hem te erkennen als onafhankelijk vorst, dan wel alleen als haren leenman, is onduidelijk; want alhoewel zij hem wilde overlaten het souverein bestuur over de bovenlanden, wilde zij dat, zooals bij de concept acte van Klaagman was omschreven, namelijk als een leen der Oost-Indische Compagnie (57).

A. H. $\frac{1204}{1205}$ (*A. D.* $\frac{1789}{1790}$) Doch middelerwijl hadden de Al-kadries den Resident reeds gesleept in eene expeditie in de maand December 1789, waarvan hij eerst rapport maakte in October 1790, en waarvan het oogmerk was Adi Djaja te noodzaken, om de vaart op de Mampawasche rivieren te openen.

Sultan Abd'oel Rachman en zijn zoon Panembahan Kassim hadden bijeengebragt 300 Maleijers en Boeginezen, 100 Chinezen, waarbij van Taijan nog gevoegd werden 100 Dajaks. Met deze 500 man ging de Resident den 29ª December scheep op 20 gewapende roeibooten (de sultan en zijn zoon bleven te huis). Daar werd gevochten te Si Kantjor, te Singou en Moria; de bovenlanders werden met 4 of 5 dooden en eenige geblesseerden op de vlugt gedreven; de benedenlanders hadden maar een doode en drie geblesseerden. Den 10ª dag na den uittogt was de expeditie verpligt terug te keeren, uithoofde van den lagen stand der rivieren. Klaagman zag nu duidelijk, dat de invasie der bovenlanden zelfs voor de troepen der Oost Indische Compagnie eene moeijelijke taak zou zijn.

(57) Off. stukken.

De vaart op die rivieren bleef, zooals van zelve spreekt, nog strenger gesloten dan ooit; de handel van Pontianak eed zeer veel en die van Mampawa stond stil (58).

A. H. 1205. (*A. D. 1790*). Intusschen moest Klaagman gevolg geven aan de orders der O. I. C. om met Adi Djaja te onderhandelen. Hij expedieerde den 10n Julij den brief der O. I. C. en eenen van hem zelven over Landak, doch toen die brieven den 30n Julij te Karangan kwamen, lag Panembahan Adi Djaja reeds op zijn sterfbed, en na zijnen dood heeft geen zijner nabestaanden de voorgestelde onderhandeling opgevat, of de brieven beantwoord, omdat, zeiden zij, die niet aan hen waren gerigt. Eerst in September was Pangeran Anom te bewegen om een antwoord te geven; hij zeide er echter niets anders in dan dat zijn vader niet meer in staat was geweest van de zaak kennis te nemen (59).

Te regt werd dit onverschillig antwoord van den Pangeran door de O. I. C. beschouwd als het natuurlijk gevolg van de onberadene expeditie van December 1789, en voorzag zij dat nu alle hoop verijdeld was, om tot eene eindschikking te geraken op den door haar in Maart 1790 voorgestelden voet (60).

A. H. 1205 (*A. D. 1790.*). Den 1n Augustus 1790 overlijdt Panembahan Adi Djaja Kesoema te Karangan in den ouderdom van 73 jaren (61).

Hij had kinderen verwekt bij vier echte vrouwen.

Twee harer waren van adellijk bloed, en droegen den titel van Ratoe, namelijk Daing Moeda en Daing Lela, en deze beide waren dochters van Daing Keloeloe, verwekt bij twee vrouwen van gelijke geboorte: Daing Moeda en Daing

(58) Off. stukken.
(59) Ibid.
(60) Ibid.
(61) Jaarboeken, enz.

Lela stonden alzoo volkomen gelijk in rang en dien ten gevolge ook beider kinderen.

Bij Daing Moeda had de Panembahan in 1748 verwekt één zoon, die gedragen heeft de volgende namen:

als kind, dien van Goesti Djati,

als prins en als Regent, dien van Pangeran Anom;

als Panembahan, dien van Soeria Nata Kesoema;

als Sultan, dien van Mohammad Zain'al Abidin.

Bij Daing Lela had hij verwekt twee zoons, de oudste genaamd als kind Goesti Djohan en als prins Pangeran Praboe Anom; de jongste, geboren in 1782, als kind genaamd Goesti Amir, als prins Pangeran Adi Nata, en als Panembahan Adi Nata Krama Oemar Kamal'oedin, welke nu pas (1853) is overleden.

Zijne twee vrouwen zonder geboorte waren Intje Siwan en Maas Ajoe.

De eerste baarde hem ééne dochter en eenen zoon, die als jongeling genaamd werd Maas Djoerit en als prins Pangeran Moeda.

De tweede baarde hem slechts eene dochter.

Bij troonsopvolging in het Mampawasche stamhuis, is steeds de regel in acht genomen, dat het gezag erfelijk is in het geslacht, doch verkiesbaar onder de leden van dat geslacht, mits dat er even streng gelet worde op rang en afkomst des vaders. Intusschen had Panembahan Adi Djaja op zijn doodbed aan Goesti Amir in apanage toegewezen het Dajaksch distrikt Katja en aan Goesti Djohan het distrikt Kebouw. Wijders had hij aanbevolen dat, in afwachting der beslissing van de O. I. C. te Batavia, werwaarts zijn zoon Maas Djoerit werd afgevaardigd, het bestuur gevoerd zou worden namens zijne weduwe Daing Lela, door zijnen zoon Pangeran Anom en zijnen broeder Pangeran Mangkoe Negara.

De keus der rijksgrooten en des volks viel uit overeen-

komstig het verlangen van wijlen den Panembahan. Het rijk der Mampawasche bovenlanden werd dus van af 1790 geregeerd namens Daing Lela door Pangeran Anom en Pangeran Mangkoe Negara. Tot verdere opheldering diene, dat, zooals de stamboom aanwijst, de Mampawasche kroon meermalen op het hoofd eener vrouw werd geplaatst; en dat het de nationale begrippen zou geschokt hebben, indien Daing Lela, de adellijke en meest geliefde echtgenoot, na den dood van haren gemaal, een minderen rang in het rijk ware toegewezen, dan haren stiefzoon en haren zwager (62).

A. H. 1205. (*A. D. 1790*). Radja Ali, om wiens wil Mampawa door ons was beoorloogd, en die in 1787 Riouw had overrompeld, werd door de O. I. C. weder in genade aangenomen (63).

A. H. 1206. (*A. D. 1791*). De O. I. C. op Borneo's westkust niet anders ondervindende dan tegenspoed van staatkundigen aard en geldelijke schade, komt tot het besluit hare etablissementen te Pontianak en Mampawa in te trekken (64).

A. H. 1206. (*A. D. 1791*). Sulthan Abd'oel Rachman onderneemt gezamenlijk met Jang di pertoean Said Ali bin Osman van Siak eenen krijgstogt tegen Sambas: daar werd gestreden gedurende acht dagen (65).

A. H. 1207 (*A. D. 1792*). Hetzij uithoofde van de intrekking der posten van de O. I. C., hetzij op grond van vriendschap in hunne kinderjaren, deed Panembahan Kassim eenen eersten stap van toenadering en schreef eenen langen en minzamen brief aan Pangeran Anom, met betuigingen van vredes- en vergevingsgezindheid, en met verzoek om Panglima Laurie aan te merken als zijnen afgezant (66).

---

(62) Stamboom van Mampawa.
(63) Off. stukken.
(64) Ibid.
65) Levensgeschiedenis, enz.
(66) Off. stukken.

Van toen begon er goede verstandhouding te heerschen tusschen die twee neven, zoomede tusschen de boven- en benedenlanden, doch nooit meer tusschen het oude stamhuis en Sultan Abd'oel Rachman.

A. H. 1208. (*A. D. 1795*). Goesti Amir en Goesti Djohan, zoons van Panembahan Adi Djaja bij Daing Lela, werden dit jaar besneden. Buitengewone groote plegtigheden getuigden van den hoogen rang en invloed, welke die weduwe in het Mampawasche rijk genoot.

Doch gelijktijdig werd zij ziek en overleed kort daarna (67).

A. H. 1210. (*A. D. 1795*). In dit jaar overleed Pangeran Mangkoe Negara, zoodat Pangeran Anom als eenig Regent en naaste erfgenaam van den troon overbleef. Dewijl men evenwel bij het overlijden van Adi Djaja diens zoon Maas Djoerit naar Batavia had gezonden, om nadrukkelijk te verzoeken, dat het oude stamhuis in de vriendschap der O. I. C. werde opgenomen zonder onder het gezag der Al-kadrie's te worden gesteld, en er op dat aanzoek nog geen bepaald antwoord van de O. I. C. was ontvangen, zoo achtte men het raadzaam dat antwoord nog af te wachten, en intusschen Pangeran Anom nog niet als Panembahan uit te roepen (68).

Na eenige maanden gaf men de hoop op, dat de O. I. C. zou antwoorden, en Pangeran Anom werd uitgeroepen als Panembahan der Mampawasche bovenlanden onder den naam van Soeria Nata Kesoema. In weerwil van het apanage stelsel, bij welk ieder der prinsen en rijksgrooten inkomsten worden toegewezen uit een der Dajaksche distrikten, was een der eerste maatregelen van den nieuwen Panembahan, dat de Dajaks gebragt werden onder zijne directe bevelen.

(67) Jaarboeken, enz.
(68) Ibid.

Kort daarop ontving hij eene uitnoodiging van het Sambassche hof om zijnen zetel van Karangan over te brengen naar het zeestrand en wel aan de monding der Soengei Doeri, die de grensscheiding was tusschen de rijken van Sambas en Mampawa. Panembahan Kassim werkte dit aanzoek niet tegen, maar in de hand; hij had er, tot elken prijs, belang bij, dat het oude stamhuis de bovenlanden verliet en met hem in vriendschap wilde leven.

Alvorens daartoe over te gaan, schreef Soeria Nata Kesoema nogmaals aan de O. I. C. (21 Augustus 1795), om haar kennis te geven van zijne troonsbeklimming, van zijne zucht naar de vriendschap der O. I. C. en van het hem gedane aanzoek ten opzigte van Soengei Doeri (69).

A. H. 1210. (A. D. 1795). Bij haar antwoord van 28 December 1795 bezigde de O. I. C. slechts zijnen ouden titel van Pangeran Anom; zij trad in eene wijdloopige beschouwing over de zaken van 1787, de goede bedoelingen en aanbiedingen van den kommandant Silvester, de heillooze gevolgen van Adi Djajas vlugt naar de bovenlanden enz. enz. Ten aanzien van Soengei Doeri, was haar antwoord ontwijkend: zij drong aan op de toestemming van Sultan Abd'oel Rachman. Wijders vermaande zij hem tot geduld onder de verzekering, dat de zaken zich eenmaal ten goede zouden schikken. Gelijktijdig ontving hij eenen brief van Panembahan Kassim, houdende, dat deze hem gaarne de Mampawasche benedenlanden zou teruggeven, doch dat hij dit niet kon doen zoolang Sultan Abd'oel Rachman leefde (70).

A. H. 1211. (A. D. 1796). Panembahan Soeria Nata Kesoema verhuisde van Karangan naar Soengei Doeri, zonder zich om Abd'oel Rachman te bekommeren; hij bleef regeren over zijne Dajaks en leefde niettemin op vriendschap-

(69) Jaarboeken, enz.
(70) Off. stukken.

pelijken voet met zijnen neef Kassim, den zoon van den aartsvijand van zijn geslacht (71).

Een der gevolgen van het verlaten der kust door de O. I. C. was, dat de zeeroof weder aanwakkerde. Zekere Pangeran Anom van Sambas kwam Panembahan Soeria Nata Kesoema te Soengei Doeri een bezoek brengen en liet intusschen rooven wat in die wateren te rooven was: toen bood hij Panembahan Soeria Nata Kesoema aan den buit met hem te deelen. Deze weigerde. En, inziende dat het Sambassche hof hem alleen naar Soengei Doeri had gelokt, om hem in ondernemingen van zeeroof te slepen, besloot hij die plaats weder te verlaten, zoodra de gelegenheid gunstig zoude zijn (72).

A. H. 1213. (A. D. 1798). In dit jaar kreeg de Panembahan Soeria Nata Kesoema weder een bezoek van den Sambasschen prins Pangeran Anom, die hem nu, namens zijn hof, kwam voorstellen beider wapenen te vereenigen, daarmede Panembahan Kassim uit de Mampawasche benedenlanden te verdrijven, en ze dan te wenden tegen Pontianak, en alzoo een eind te maken aan de magt, welke de Al-kadries, als Arabische fortuinzoekers, van Borneo's wettige vorsten hadden afgewonnen. Soeria Nata Kesoema wees dit voorstel van de hand, omdat Kassim was en bleef de zoon van Oetin Tjindra Midi, zijns vaders zuster.

Daarop bragt een gezantschap van Kassim hem de uitnoodiging, om van Soengei Doeri te verhuizen naar Mampawa's hoofdplaats (Troessan). Soeria Nata Kesoema nam dit voorstel aan en verhuisde. Hij vestigde zich wel niet te Troessan zelf, doch te Sedjoegi, dat maar één mijl van Troessan lag. Door een huwelijk werden eenige jaren later de banden der verzoening naauwer toegehaald: Kassim's zoon, met name Sjarif Aboebakar Al-kadrie, trouwde Oetin

(71) Jaarboeken, enz.

(72) Jaarboeken, enz.

Pinang, dochter van Soeria Nata Kesoema. En de bovenen benedenlanden werden op dezelfde plaats door de beide Panembahans in gemeen overleg geregeerd, onder dien verstande, dat de directe bevelen voor de bovenlanden uitgingen van Soeria Nata Kesoema, en voor de benedenlanden van Kassim (73).

A. H. 1222. (*A. D. 1807*). Sulthan Abd'oel Rachman werd gevaarlijk ziek en ontbood zijnen zoon Kassim naar Pontianak. Bij zijn vertrek stelde Kassim de benedenlanden provisioneel onder de directe bevelen van Soeria Nata Kesoema (74).

A. H. 1223. (*A. D. 1808*). Het Sambassche hof had de verzoening der beide Panembahans steeds met leede oogen aangezien. Onverhoeds werd het Mampawasche rijk aangegrepen, van de zeezijde, door eene Sambassche vloot van 30 groote praauwen en van de landzijde, door eenige duizende Chinezen van Montrado. Aan de zeezijde stiet de vijand den kop op het fort Taroedokan, en liet vele dooden voor hetzelve liggen. Aan de landzijde stonden de Dajaks pal en versloegen de Chinezen geheel. Zij maakten eenen rijken buit aan koppen en wierpen de rompen in de rivier. Maar dien ten gevolge ook, was Mampawa zes maanden lang van riviervisch verstoken, want herhaaldelijk vond men menschelijke overblijfselen in den visch (75).

Een mijl stroomafwaarts van Pontianak, verheft zich uit den alluvialen grond een groot rotsgevaarte, door de inlanders Batoe Lajang (vliegende steen) genoemd. Het terrein is daar vaster en hooger dan in den geheelen omtrek; en midden in de rivier liggen kleinere rotsen, die een paar eilandjes hebben gevormd. Dit punt was door Abd'oel Rachman gekozen als militaire positie. De zware

(73) Jaarboeken, enz.
(74) Ibid.
(75) Ibid.

batterijen aan den regter, eene ligtere batterij aan den linkeroever, en de alsmede met geschut beplante eilandjes, maakten het zoo goed als onmogelijk, dat een vijand er door kwam.

Op die plek stichtte Abd'oel Rachman zich een praalgraf, waaraan hij jaren heeft gewerkt.

A. H. 1223. (*A. D. 1808*). Sultan Sjarif Abd'oel Rachman bin Hoesin Al-kadri, verwisselde het tijdelijke met het eeuwige op zaturdag den 1ª der maand Moharram van het jaar 1223, en werd in zijn praalgraf bijgezet (76).

Hij had bereikt den ouderdom van 66 jaren. Bij 24 vrouwen had hij verwekt 66 kinderen (behalve de doodgeborenen en jonggestorvenen). Van die 66 zonen en dochters waren bij zijn overlijden nog een vijftigtal in het leven (77).

Meermalen had hij zijn verlangen te kennen gegeven, dat Kassim zou blijven regeren te Mampawa, en dat zijn zoon Sjarif Osman hem zoo opvolgen te Pontianak. Sjarif Osman was wel geacht en bemind om zijne vroomheid, doch hij stond niet bekend als krijgs- of staatsman. De vrije Pontianaksche burggrs begrepen, dat zij in tijd van gevaar beter zouden worden bestuurd door Kassim; dezen verhieven zij dus tot Sultan van Pontianak en onder gehoudenis van ook daar zijnen zetel te vestigen.

Te Mampawa werd eene vergadering belegd van alle rijksgrooten der boven- en der benedenlanden. In die vergadering deed Sultan Kassim, getrouw aan zijne belofte van het jaar 1795, afstand van zijn gezag over de Mampawasche benedenlanden, en droeg dat plegtiglijk over aan Panembahan Soeria Nata Kesoema.

Adi Djoja's zoon zag zich dus hersteld in het bezit van al het erfgoed zijner voorvaderen.

Als zijn zaakwaarnemer, liet Sultan Kassim te Mampa-

(76) Levensgeschiedenis enz.
(77) Stamboom der Al-kadris.

wa achter zijnen broeder Sjarif Hoessin, alias Pangeran Mangkoe; omstreeks 1811 moest deze naar Pontianak terugkeeren uithoofde van ziekte. Hij stierf daar in 1813 aan vergif.

A. H. 1223 (A. D. 1808). Hoewel de O. I. C. sedert 17 jaren hare factorijen had verlaten, werden de betrekkingen met Batavia door de Borneosche vorsten niet geheel afgebroken. Kassim gaf van zijne verheffing tot Sulthan van Pontianak kennis aan de Hooge Indische Regering en vroeg zelfs hare bekrachtiging daarop (78).

Ditzelfde jaar ontstond er een oorlog tusschen de kongsien van Montrado; Thaijkong, Hangmoi en Samtiankio ter eenre, de kongsie Simpat-pon ter andere zijde. Deze laatste werd bijgestaan door de vorsten van Pontianak en Landak; toen echter de Mohamedanen, uithoofde van den vasten, terugtrokken, werd Simpat-pon op nieuw door Thaijkong cum suis aangegrepen en verdelgd (79).

A. H. 1228. (A. D. 1811). Het Britsch tusschenbestuur bemoeide zich aanvankelijk niet met de zaken der westkust, doch werd er weldra toe genoodzaakt ter beteugeling van den zeeroof.

Nadat de Engelsche kapitein Sadler van het schip Transfer, om eene schuldvordering van Sp. m. 3000, door zijne debiteuren was vermoord, nadat ook een gezagvoerder van een chinesche jonk, om eene schuldvordering van Sp. m. 8000 was vergiftigd, werd er omstreeks 1812 (80) een engelsche bodem, die op de Karimatas schipbreuk leed, geplunderd op last van den Sulthan van Pontianak en dien van Sambas, die den buit te zamen deelden. Doch Sulthan Kassim wist daarvan behendiglijk de schuld te werpen op Sambas alleen, en bood den Engelschen aan hen in hunne wraakoe-

(78) Temminck II. bl. 161.
(79) Jaarboeken enz.
(80) Temminck II Horsburgh's Directory.

fening te ondersteunen. Verscheidene Engelsche oorlogsvaartuigen verschenen onverhoeds voor Sambas; doch werden afgeslagen (81).

A. H. 1228. (A. D. 1813). De Engelschen kwamen in dit jaar terug, vermeesterden de hoofdplaats van het Sambassche rijk, en vestigden zich daar tijdelijk. Zij vestigden zich niet te Pontianak, alhoewel eenige Engelsche agenten daar hun verblijf hielden gedurende de expeditie (82).

A. H. 1228. (A. D. 1813). Aan beide die Engelsche expeditien tegen Sambas werden hulptroepen geleverd door Pontianak en Mampawa gezamenlijk. Kapitein Morris, de aanvoerder der eerste dier expeditien, was over haren ongelukkigen afloop zoo mismoedig, dat hij door vergif een einde maakte aan zijn leven (83).

A. H. 1226 (A. D. 1813). Dit jaar werd aan Goesti Amir door Sulthan Kassim den titel gegeven van Adi Nata Krama (84).

A. H. 1232. (A. D. 1816). Na het vertrek der Engelschen, gaven de beide Sulthans weder vrijen loop aan hunne eerzuchtige ontwerpen; doch ziende, daf hunne magt meer en meer begon te wankelen, besloten zij hunne geschillen te onderwerpen aan het Nederlandsch Indisch Gouvernement, en zich onder deszelfs oppergezag te stellen (85).

A. H. 1234 (A. D. 1818). J. Van Boekholtz werd als kommissaris naar Borneo's westkust gezonden, om de oude betrekkingen met Pontianak en Sambas te herstellen (86).

Hij werd nog dat zelfde jaar als kommissaris vervangen door den Majoor Nahuijs. Te Pontianak vond deze op den

---

(81) Temminck.
(82) Ibid.
(83) Jaarboeken enz.
(84) Ibid.
(85) Temminck.
(86) Off. stukken; Gouvernements besluit 9 Junij.

troon Sulthan Sjarif Kassim, en te Mampawa Panembahan Soeria Nata Kesoema, steeds levende in de beste verstandhouding, doch de laatste geheel onafhankelijk van den eersten (87).

A. H. 1235. (A. D. 1819). De kommissaris Nahuijs sloot, namens het Nederlandsch Indisch Gouvernement, een tractaat met Sjarif Kassim, Sulthan van Pontianak; en op denzelfden dag een ander tractaat met Soeria Nata Kesoema, als Panembahan van Mampawa.

Deze tractaten werden door het Gouvernement niet geratificeerd, uithoofde de maleische tekst niet zuiver overeen kwam met den hollandschen.

De kommissaris Nahuijs werd nog datzelfde jaar vervangen door den kommissaris Roesler, die van beide tractaten verbeterde exemplaren medebragt (88).

Intusschen was Sulthan Kassim overleden en opgevolgd door zijnen broeder Sjarif Osman, die reeds sedert een aantal jaren den rang van rijksbestierder had bekleed.

Het verbeterd exemplaar des tractaats werd door kommissaris Roesler en Sulthan Osman geteekend den 16 Augustus (de ratificatie is gedateerd 21 Maart 1820). Volgens dat tractaat en de wijzigingen daarin later gebragt, wordt het rijk van Pontianak door 's Gouvernements vertegenwoordiger en den Sulthan, 's Gouvernements bondgenoot, gezamenlijk geregeerd. Alle inkomsten des rijks worden geïnd door Nederlandsche beambten en gedeeld tusschen het Gouvernement en den Sulthan. De helft dier inkomsten is verder afgekocht voor eene som van ƒ45/m, en maakt nu, met subsidien aan andere leden van het Al-kadriesch geslacht de jaarlijksche som van ƒ51060.

Het tractaat met Mampawa werd door kommissaris Roesler en Panembahan Soeria Nata Kesoema onderteekend den

---

(87) Off. stukken; Gouvts. besluit 10 November.
(88) Ibid.

6n September 1819 en door het Gouvernement geratificeerd 21 Maart 1820.

Daarbij werd de Panembahan erkend als bondgenoot des Gouvernements; hij stond zijn rijk af aan het Gouvernement, hetwelk hem datzelfde rijk weder in leen overgaf. Van de inkomsten des rijks bekwam hij de zuivere helft, of, des verkiezende, eene vaste som van ƒ8000 's jaars; de Panembahan verkoos dit laatste (89).

Bij de herstelling van het Nederlandsche gezag was dus geen spoor meer te vinden van de zamensmelting der Pontianaksche en Mampawasche rijken, welke in 1787 te vergeefs was beproefd en sedert 1808 daadzakelijk en geheel had opgehouden te bestaan.

EINDE VAN HET EERSTE GEDEELTE.

(89) Off. stukken.

Aanteekening der redactie. De in deze kronijk aangehaalde bronnen, voor zoo ver die niet zijn officiele bescheiden of gedrukte stukken, volgen hier als bijlagen. Daarvan zijn echter uitgezonderd de Levensgeschiedenis der Al-kadris en de Jaarboeken van Mampawa. De tijd heeft ontbroken om deze volumineuse maleische handschriften te vertalen.

Het is de redactie niet bekend, of het vervolg van deze kronijk reeds bewerkt is.

Pangeran Soema.	Kroonprins van Pontianak; geniet *f* 6000. pensioen.

(*) Hij is in 1854 zijnen vader opgevolgd, onder den titel en naam van Panembahan Moemin Nata Djaja Kesoema. RED.

ouvernement geratificeerd

kend als bondgenoot des
af aan het Gouverne-
weder in leen overgaf
am hij de zuivere helft,
om van *f* 8000 's jaars;
(89).

landsche gezag was dus
zamensmelting der Pon-
welke in 1787 te ver-
daadzakelijk en geheel

E GEDEELTE.

raden, stammen af van Panembahan Sengouw in

d door den tijdgenoot, en de wijze waarop de na-

Panembahan Sengouw erkend: het mannelijk oir

uitwerksel van geweld, sluwheid en snoode on-

natuur aan den ganschen staan.

kronijk aangehaalde bronnen,
en of gedrukte stukken, volgen
zonderd de Levensgeschiedenis
owa. De tijd heeft ontbroken
en te vertalen.
vervolg van deze kronijk zoek-

angeran moeda; gepasseerd Kroonprins van Pontianak.

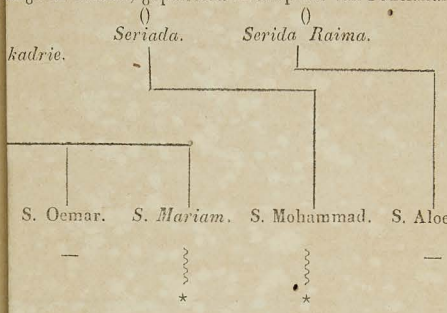

angeran Bandahara (Rijksbestierder) van Pontianak.

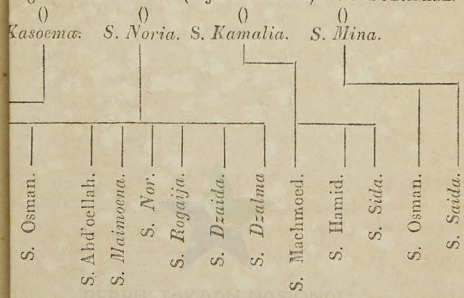

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Lit. C.

Informatien van

1. In welk jaar is Sjarif Abd'-oel Rachman Alkadrie het eerst te Bandjermasin gekomen? . . . . .
2. In welke kwaliteit? . .
3. Hoe heette de Sulthan d toen regeerde? . . .
4. Met wiens dochter is Ab oel Rachman daar gehuwd
5. Heeft de Sulthan hem d titel van Pangeran werkel geschonken? zoo ja, waarom
6. In welk jaar werd hij v Bandjermasin gebonnen?

(1) Dat is 1796. Dat is onmogelij plegen en Sulthan Abd'oel Ra verleren, want reeds bij contract Rachman hare voorspraak bij het hu naar Pontianak te zenden.

La. C.

Informatien van Bandjermasin.

1. In welk jaar is Sjarif Abd'oel Rachman Alkadrie het eerst te Bandjermasin gekomen?	Niet bekend.
2. In welke kwaliteit? . . .	Als handelaar.
3. Hoe heette de Sulthan die toen regeerde?	Panembahan Sepoh.
4. Met wiens dochter is Abd'oel Rachman daar gehuwd?	Met de dochter van den Panembahan.
5. Heeft de Sulthan hem den titel van Pangeran werkelijk geschonken? zoo ja, waarom?	Ja! omdat hij getrouwd was met de dochter van den Panembahan, en zulks volgens de bestaande lands gebruiken.
6. In welk jaar werd hij van Bandjermasin gebannen? .	Circa 56 jaren geleden (1), toen de Panembahan Batoe, zoon van den regerenden Panembahan, den troon beklom.

(1) Dus in 1796. Dat is onmogelijk. Het Engelsche schip is veel vroeger afgeloopen en Sulthan Abd'oel Rachman is veel vroeger van Bandjermasin verdreven, want reeds bij contract van 1779 beloofde de O. I. C. aan Abd'oel Rachman hare voorspraak bij het hof van Bandjar, om zijne vrouw en kinderen naar Pontianak te zenden. T. J. W.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

7. Om welke redenen? . .	Omdat hij een engelsch schip aan de monding der andjar-B sche rivier, nabij Poelo Kaget, had afgeloopen en de bemanning vermoord.
8. Is het waar dat toen tevens aan alle arabieren het vast verblijf in Bandjermasin werd ontzegd?	Ja! doch later, in den tijd van Sulthan Soleiman, zoon van den Panembahan Batoe.
9. Zijn die vrouw en kinderen, welke hij achter moest laten, hem naderhand op voorspraak der O. I. C. toegezonden?	Dit laatste is niet bekend, doch, volgens informatie, zijn zij van zelven naar Pontianak gegaan.

Tjeritanja Pangeran Achmid, soedara dari pada toean Sulthan Adam di Bandjarmasin, darie khalnja Said Abd'oel Rahhman Alkadri.

Waktoe Panembahan Sepoh Sulthan die Bandjarmasin, heidjeratnja tiada ingat, maka ada berpoetra sa'orang laki-laki dan sa'orang perampoean; jang laki laki kamoediannja menjalin karadjaän, namanja Panembahan Batoe, dan jang perampoean di seboet 'orang Ratoe Sjerip, ada namanja lain tapi tiada ingat; maka pada waktoe itoe die kahwinken dengan Said Abd'oel Rahhman Alkadrie, orang arab, tiada ingat dari mana datang nja dan tahoen mana; habis kahwinja itoe maka di bri nama Pangeran padanja oleh toean Sulthan atawa

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Panembahan Batoe itoe, sebab adat toeroen menoeroen di negri Bandjar, djikaloe soedara atawa anak perampoean deri pada Radja besaar seperti Sulthan die kahwinken, maka lakinja itoe di kasi nama Pangeran.

Maka di dalam brapa lamanja dia berlaki berbini itoe, dapat anak satoe perampoean, di kasih nama Saripah Poetri, dan jang kadoea laki-laki di kasi nama Pangeran Sjarif Mohhamad.

Maka pada waktoe itoe datang kapal Inggris masoek ka-Bandjar, heidjratnja tiada ingat, tetapi waktoe itoe Pangeran Achmid 9 tahoen oemoernja dan sekarang oemoer 63, djadi sampai sekarang kira kira lamanja soedah 56 tahoen. Chabar-chabarnja itoe kapal die amoek oleh Said Abd'oel-Rachman Alkadri di poeloe Kaget die moeara Bandjar, habis mati orangnja dan barang-barangnja samoea di rampas oleh Said Abd'oel-Rahhman Alkadri itoe; chabarnja terlaloe banjak barang eindah-eindah di dapatnja.

Maka satelah di dengar oleh Panembahan Batoe akan perboeatannja Said Abd'oel-Rahhman Alkadri jang damikian itoe, lantas tiada di brikannja tinggal die Bandjarmasin lagi, oleh sebab takoet mendjadi bantah dengan kompani inggris, tambahan poela sopaja negrinja djangan di kasih orang nama boesoek; maka larinja Said Abd'oel-Rahhman Alkadri itoe, ka Poentianak, berboet negri di sana; maka tiada lama habis itoe, datang soeroehan kompani inggris bertanja kapada toean Sulthan (Panembahan Batoe) hhal kapal dan orang-orang jang di amoek dan barang-barang jang kena rampas itoe; maka sahoetnja Panembahan Batoe, chabarnja ada kapal Inggris kena amoek die Poeloe Kaget di moeara Bandjar, tetapi boekan orang Bandjar jang bapakerdjaän itoe, ja-itoe orang arab; kamoedian maka kompani Inggris tiada bertanja lagi.

Kamoedian maka anak-anak dan bininja Said Abd'oel-Rahhman Alkadri itoe menjoesoel ka-Poentianak.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Adapoen kamoedian pada waktoe Sulthan Soleiman, samoeanja orang arab di larikennja dari Bandjarmasin, sebab dari kabisaän moeloetnja; koeat koeat toean Sulthan pakai orang arab menjampaiken pessan atawa perkara perkara kapada toean kommissaris, tetapi kamoedian dapat banjak doestanja; apa jang di soeroh lain dia bitjara kapada toen Sulthan, dan apa jang toean Sulthan soeroh, lain djoega di sampaikan kapada toean kommissaris, hingga hendak memboeat perbantahan sadja antara Goebernement dengan toean Sulthan; maka namanja orang jang di larikan itoe:

Said Aloewi Al-aidroes.

Said Mohhamad.

Sjarif Hassan.

Sjarif Achmad, dan

Sjarif Akil.

Lain dari ini Pangeran Achmid tiada boleh kasi katrangan lagi, sebab tiada ingat.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

be Sulthan Soleiman, s.
dari Bandjarmasin, sebab
at toean Sulthan pakai orang
perkara perkara kapada
dian dapat banjak doeka-
biljara kapada toen Su-
soeroh, lain djoega di sam-
, hingga hendak memboe-
ebernement dengan toean
g di larikan itoe:

nid tiada boleh kasi katan-

La. D.

مالك العادیل الرحمن
الخلیفة فنمباهن ادجلي
في بلدسکودان دارالسلام

هجرة النبي صلي الله علیه وسلم سریبو سراتس دلاڤن فولۀ
امفت دوا ایت دولي فنمباهن سرة گوستي امس مندیریکن
کفیتن بافاگوءي سرة چف کیت ممیگځ تانه سنامن سفرة
ارق دان جودي دان حصیل فاریة سفرة باویځ دان سوڤي
اڤسالة دان سفاهت دان سوڤي تفکس دان سندو لاڤن ملینکن
کفیتن بافاگوءي اکن ممرنته سرة دڤن یڠذین کیت جکلو
چینا برحکم جکلو تیاد ستاهو کفیتن بافاگوءي مک دحکومن
اولیه کفیتن تیاد ساله سبب تیاد دڤن تاهون کفیتین شهدان
لاگي کیت اونداڤ٢کن کفد اورڠ سنامن دان اورڠ کویة
ملینکن ایکوة دالم سورت کیت این جکلو تیاد مالو مڤیکوة
کیت رمڤس ملاوان کیت بونه دان لاگي سفرت ماسق ارق
کیت کاسیه دڤن بافاگوءي دالم تانه سنامن کرن اوتڠ بافاگوءي ترلالو باڤق کفد کیت جیکلو هفدق کفیتن تیلي مماسق
ارق ملینکن ممبلي دڤن کفیتن بافاگوءي تیاد بولیه تیدق
شهدان لاگي کیت جادیکن کفیتن توا بافاگوءي دالم تانه
سنامن بارڠ سوات بچرا دڤن مفاکة کفیتن جوا بایک کویة
دڤن مفاکة جوا* تمت جمادالاول ٢٩ هاري تاهن ١١٨٤*

Nederduitsche vertaling.

Arabische inscriptie
van het zegelmerk
van Panembahan
Adi Dj-ja.

In het jaar 1184 van den profeet, over wien vrede zij, stel-

len Z. H. de Panembahan en Goestie Maas aan, den kapitan Baba Goeé met ons zegelmerk, om het land Senaman te besturen. De belasting op de arak en op de dobbelspelen en op de goudmijnen te Bawing, Soengej Angsalah, Spahat, Soengej Tangkas en Sendoelangan, zullen uitsluitend door kapitan Bapa Goeé worden bestuurd. En het is onze vergunning, dat de chinezen, indien zij iemand tot straf veroordeelen, zonder medeweten van kapitan Bapa Goeé, door dien kapitan zullen worden gestraft, zonder dat de kapitan daardoor schuldig is, omdat het buiten zijn medeweten geschiedde.

Wijders geven wij bevel aan de menschen van Senaman en Koenjit, dat zij dezen lastbrief moeten nakomen. Indien zij dien niet nakomen zullen wij geweld gebruiken. Indien zij tegenstand bieden, zullen wij hen dooden.

Voorts gelijk het stoken van arak, wij geven het Bapa Goeé in het land Senaman, omdat de schuld van den kapitan Tilie aan ons te groot is. Ingeval kapitan Tilie arak stoken wil, moet hij het koopen van kapitan Baba Goeé; anders kan het niet.

Verder stellen wij vast, dat kapitan Toewa Bapa Goeé in het land Senaman over elke overwegende zaak met Bawing en Koenjit zal beraadslagen. Dit is het slot.

29 Djoemadil awal 1184.

Voor de overzetting in het Nederduitsch van het Maleisch,
De kommies,
(w. g.) P. C. van Eck.

Voor Kopie conform,
De Secretaris der Residentie Wester-afdeeling van Borneo,
(w. g.) Hardenberg.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Lo. E.

1184

مالك لعادیل الرحمن
الخلیفه فنمباهن ادجای
في بلدسکو دان دارالسلام

بهو کفد بولن جمادالاول کفد هاري خمس دوس ایت دولي فنمباهی مذجکن تیته دان فرنته کفد کفیتن بافع گوع اکن حال نکري سنمن ایت ملینکن فولئله بچران کفد کفیتن بافع بارڠسواتو بچرا دان فرنته ملینکن کفیتن بافع گوڠ ایله یڠ ممبچراکن دي تیاد لتن بایک ن اتو جهتن ملینکن ترسرهه کفد کفیتن بافع گوع مك بارڠ سیاف تیاد مفیکوة بچرا دان فرنته بافع گوع ملینکن درهکه کباوه دولي فنمبا هن ملینکن جیکلو فاتوة دیونه ملینکن دیونه جکلو فاتوة دحکم ملینکن دحکمله بایک بوکیس اتو ملایو اتو دیاء سکلینن اتو چینا دمکینله ادن* تمت الکلام بالخیري والسلام ترسورت دائم نکري کاله ارڠ*

1186.

Arabische inscriptie van het zegelmerk van Panembahan Adi Djaja.

In de maand Djoemadil awal, op een Donderdag; op dat tijdstip geeft Z. H. de Panembahan alle gezag en bevelen ten aanzien van het land Senaman over aan kapitan Bapa Goeé. De gansche regtspleging wordt aan kapitan Bapa

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Goeé opgedragen. Slechts kapitan Bapa Goeé zal alle zaken uitwijzen, hetzij goed of kwaad; het wordt alleen aan Baba Goeé overgeleverd.

En een iegelijk, die niet de uitspraak en bevelen van Bapa Goeé nakomt, is schuldig ten aanzien van Z. H. den Panembahan. Indien iemand behoort gedood te worden, moet hij worden gedood; indien hij tot straf veroordeeld behoort te worden, moet men hem tot straf veroordeelen; onverschillig Boeginezen of Maleijers of Daijaks of Chinezen.

Dit is het slot van dit bevel, geschreven te Galah Erang.

Voor de overzetting in het Nederduitsch van het Maleisch,

De kommies,

(w. g.) P. C. van Eck.

Voor Kopie conform,

De Secretaris der Residentie Wester-afdeeling van Borneo,

(w. g.) Hardenberg.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Bapa Goeé zal alle zaken
wordt alleen aan Baba

tspraak en bevelen van
aanzien van Z. H. den
ort gedood te worden,
hij tot straf veroordeeld
tot straf veroordeelen;
of Daijaks of Chinezen.
schreven te Galah Erang.

uitsch van het Maleisch,

De kommies,
(w. g.) P. C. van Eck.

Kopie conform,
ster-afdeeling van Borneo,
(w. g.) Hardenberg.

EERSTE PROEVE EENER

KRONIJK

VAN

MAMPAWA EN PONTIANAK.

DOOR

J. T. WILLER,

(*Slot van deel III bl.* 562).

Den 28ª december 1822 werd door kommissaris Tobias en panembahan Soeria Nata Kesoema op het traktaat van 1819 eene ampliatie gemaakt, houdende in substantie:

dat de regerende vorst aan het gouvernement moet voordragen eenen kroonprins, die den titel voert van pangeran Daing;

oprigting van eene kriminele én civiele regtbank, voorgezeten door den resident;

belofte om den landbouw aan te moedigen en het koppensnellen tegen te gaan;

toezegging dat des panembahans subsidie van *f* 8000 zou worden verhoogd, als de inkomende en uitgaande regten meer bedragen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

De kommissaris Tobias zag in Mampawa een rijk, dat voor vooruitgang vatbaar was, omdat het geografische voordeelen en nijvere landzaten (dajaks) heeft. En in de vorstelijke familie zag hij eene aloude dynastie, wier gezag op wezenlijkheid berustte. (Dat van Pontianak rust op schijn en niet op wezenlijkheid). Hij was voorts getroffen door de zuivere gezindheid, welke de regerende panembahan ons gouvernement toedroeg, ondanks al het leed dat zijn geslacht onder de O. I. K. had ondervonden. Hij stelde voor, den regerenden vorst den titel te schenken van sulthan.

Dientengevolge werd panembahan Soeria Nata Kesoema verheven tot sulthan van Mampawa, onder den naam van Mohammad Dzain al Abidin.

En daarbij zond de gouverneur generaal hem nog eenen brief van gelukwensching. Die politike gedragslijn steunde op inzigten, want toen de noodzakelijkheid eene militaire expeditie tegen Montrado gebood, schreef de gouverneur generaal: dat hij rekende op des sulthans hulp, zoodra onze troepen op Borneo zouden komen.

En indedaad Mampawa is juist het rijk, dat ons tegen de chinezen voortreffelijk te stade kan komen, omdat er tusschen de mampawers en de chinezen bloedhaat zit.

J. Duijters, assistent resident te Mampawa, gaf den 7n april 1826 kennis, dat de sulthan Mohammad Dzain al Abidin dien dag was overleden.

Destijds was het bewind over geheel Borneo's westkust in handen van den heer Hartman, onder den titel van gezaghebber. Doch deze was juist naar Java vertrokken en werd tijdelijk vervangen door den ambtenaar Gronovius, resident van Sambas en toen waarnemend gezaghebber van de kust. De ambtenaar Gronovius kwam den 17n april te Mampawa en hij legde eene vergadering ter zake van de troonsopvolging, want de overleden sulthan had nog geenen opvolger voorgesteld.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en liet geen echte zonen na, die in aanmerking mogten komen.

De ambtenaar Gronovius wilde de keus vestigen op goesti Abd' oel Momin, oudsten zoon van pangeran Adi Nata Krama, welke, om den adeldom zijner moeder, zoowel als om zijne persoonlijke eigenschappen, in 1822/23 door den kommissaris Tobias reeds tot opvolger was bestemd, en eene reis met hem had gedaan, waarbij hij aan zijne excellentie den gouverneur generaal was voorgesteld. Doch de vergadering nam geen genoegen met Goesti Abd' oel Momin, vreezende van dezen te zullen worden geregeerd door diens vader, die bekend stond als ijverig voorstander van den nederlandschen invloed, en daardoor te exigent om de vrije mohamedaansche burgers op te roepen tot diensten aan openbare werken. Goesti Abd' oel Momin, van zijnen kant, betuigde geen gezag te willen aanvaarden, zoolang zijn vader leefde. Toen vroeg de vergadering om Sjarif Aboebakar Alkadri, die, als kleinzoon van Oetin Tjindra Midi en door zijn huwelijk met Oetin Pinang, als schoonzoon van wijlen sulthan Mohammad Dzain al Abidin eenige aanspraken had. Doch ook deze weigerde, ten einde geene schade te doen aan zijne vermeende aanspraken op den troon van Pontianak. Wijders werd den ambtenaar Gronovius gezegd, dat pangeran Adi Nata Krama, voor zich zelven geen de minste aanspraken had, omdat hij was van eene moeder van onadelijk bloed. De heer Gronovius schijnt dit, zonder verder onderzoek, voor waarheid te hebben aangenomen, en zijne opvolgers hebben dezelfde dwaling voortgeplant. Uit den geslachtboom en de kronijk (zie op het jaar 1790) blijkt, dat goesti Amir, later pangeran Adi Nata Krama, van juist dezelfde geboorte was als zijn broeder goesti Djati, later sulthan Mohammad Dzain al Abidin.

De heer Hartman kwam in augustus 1826 terug en voerde toen den titel van resident. De kommissaris Diard kwam gelijktijdig te Pontianak. De kommissaris en de twee residen-

ten hielden den 4n september weder eene vergadering te Mampawa, en beproefden nogmaals om goesti Abd' oel Momin, dien men reeds pangeran Daing noemde, tot opvolger te doen aannemen. Doch te vergeefs. De rijksgrooten weigerden andermaal en om dezelfde redenen. Aan sjarif Aboe Bakar werd dezelfde aanbieding herhaald voor zijne vrouw Oetin Pinang doch ook hij weigerde andermaal.

De resident Hartman stelde de zaak uit, zich voorbehoudende er op terug te komen.

Doch het volgend jaar (1827) vertrok hij voor goed naar Java in zijnen laatsten brief van 26 julij zeide hij niets van de troonsopvolging te Mampawa; de zaak bleef dus onafgedaan zoo als in 1826.

De vraag is bij mij gerezen, wie eigenlijk de rijksgrooten waren, die in de vergadering van 17 april en 4 september 1826 zoo bepaaldelijk weigerden om goesti Momin als troonsopvolger aan te nemen, want dat heb ik uit de journalen van 1826 niet kunnen zien.

Hunne namen zijn mij opgegeven door den tegenwoordigen civielen gezaghebber, die er onderzoek naar heeft gedaan bij den panembahan en bij zekeren sjarif Hoesin Alkadri, een der oudste inwoners van Mampawa.

Onder die negen namen zie ik er maar twee, namelijk pangeran Adipati en pangeran Soema Negara, die, mijns inziens, als rijksgrooten konden worden erkend. De zeven overigen waren misschien wel de notabelen van Troesan, doch zeer zeker geene grooten van het mampawasche rijk. Van eenigen hunner heb ik de zonen gesproken en mij overtuigd, dat zij niet meer waren dan kooplieden van boegineschen, of geestelijken van maleischen afkomst, en allen staande onder den direkten invloed der Alkadries. Waarom pangeran Praboe, mas Boedjang en de voornaamste hoofden der dajaksche distrikten bij die twee vergaderingen van 1826 niet zijn toegelaten, begrijp ik niet,

en daarom alleen zou ik haar nooit kompetent hebben geacht.

Om op eenmaal een eind aan al deze strubbelingen ten aanzien der troonsopvolging te maken, vond de resident Gronovius, in 1828, goed, geheel het mampawasche rijk over te dragen aan sulthan Osman te Pontianak, die er niets mede te maken had, en die het noch wilde noch kon regeren. De resident verkrachtte dus, zonder voorkennis van het gouvernement, de traktaten van 1819 en 1822, en hij verviel in de anomalie, dat het ons reeds eenmaal door het wettig stamhuis in souvereiniteit afgestaan rijk van Mampawa, ons nogmaals werd afgestaan door de alkadries, wien er niets van toekwam, en dat hetzelfde leen, dat wij in 1819 aan Adi Djaja's zoon hadden uitgegeven, voor hem en zijne nakomelingen nogmaals werd uitgegeven aan de Alkadries, doch die het weder dadelijk als achterleen moesten uitgeven aan en laten regeren door den prins, wien het van regtswege toekwam, namelijk Adi Nata Krama.

Adi Nata Krama (Oemar Kamaroedin) werd dus, bij dat traktaat, panembahan van Mampawa, om het even dan op welke wijze. De *f* 8000 's jaars, die bij het traktaat van 1819 en 1822 waren gegeven als schadeloosstelling, met belofte van verhooging als de inkomsten vermeerderden, werden nu gereduceerd tot *f* 4000.

Deze panembahan is nu onlangs (in augustus of september 1853) overleden.

Wie hem moet opvolgen, kan geene kwestie meer zijn; daarvoor heeft de kommissaris Weddik gezorgd.

De oudste zoon van den panembahan Adi Nata Krama (Oemar Kamaroedin) is erkend tot troonsopvolger, onder den titel van pangeran Daing.

Die oudste zoon is dezelfde goesti Abd' oel Momin, die in 1823 met den kommissaris Tobias te Batavia kwam, en over wien zoo veel te doen was, tijdens den resident Gronovius in 1828.

Uit deze kronijk van Mampawa en Pontianak zal nu, zo ik vertrouw, ontegenzeggelijk bewezen zijn:

dat de alkadries nooit magt noch regt hebben gehad op de bovenlanden;

dat zij door de wapenen der O. I. K. in 1787 voor korten tijd in het bezit zijn gesteld van de benedenlanden, doch zich daar ter naauwer nood konden staande houden, en zich gedrongen zagen de verzoening en vriendschap in te roepen van het om hunnentwil verdreven geslacht;

dat de benedenlanden door de alkadries weder formeel aan het verdreven geslacht zijn teruggeven in 1808;

dat hetzelfde geslacht, in 1819, als bondgenoot en leenman van het gouvernement, bij traktaat is erkend, en dat er sedert hoegenaamd niets is voorgevallen, om die erkenning in te trekken.

va en Pontianak zal nu, zo
vezen zijn:
och regt hebben gehad op d

O. I. K. in 1787 voor korte
de benedenlanden, doch zic
staande houden, en zich g
vriendschap in te roepen v
eslacht;
e alkadries weder formeel a
ggeven in 1808;
19, als bondgenoot en leenm
aat is erkend, en dat er sed
en, om die erkenning in

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

SUPA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

SUPARNO

PERPUSTAKAAN NASIONAL

